

บทที่ 6
นวนิยาย

สาระสังเขป

คนจำนวนหนึ่งมารวมอยู่ในสังคมเดียวกัน มีลักษณะของการรวมกันแต่เพียงหลวม ๆ โดยสมาชิกแต่ละคนไม่ได้มีการติดต่อดัมพันกันอย่างใกล้ชิด เนื่องจากต่างมีภูมิหลังแตกต่างกัน เช่น มีสถานภาพ ฐานะทางชั้นชน ตำแหน่ง หน้าที่ และอาชีพไม่เหมือนกัน ทั้งนี้เพราะคนเหล่านี้ต่างมีผลประโยชน์ร่วมกันในฐานะที่อยู่รวมในสังคมเดียวกันในลักษณะที่เป็นปัจเจกบุคคล กล่าวคือ แต่ละคนมีความรู้สึกแยกตนเองออกจากผู้อื่น ต่างคนจึงต่างไม่รู้จักกัน และไม่มี ความประสงค์ที่จะรู้จักกันอีกด้วย ที่เป็นเช่นนี้เพราะความดัมพันกันมีลักษณะผิวเผิน สมาชิกของมวลชนจึงมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ รู้เรื่องของตัวเองและกันโดยผ่านทางสื่อมวลชน อนึ่งมวลชนนี้ โดยลำพังตนเองไม่สามารถกระทำการสำคัญร่วมกันได้ ทั้งนี้ เพราะไม่มีศูนย์รวมที่จะก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อาจถูกปลุกปั่นยุยงให้เป็นฝูงชนบ้าคลั่ง (mob) จนสามารถกระทำการรุนแรงได้

สังคมมวลชน เป็นสังคมของคนอีกรูปแบบหนึ่งในลักษณะของสังคมผู้อื่นนำ ซึ่งมักปรากฏในสังคมเมือง หรือสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งถือว่าเป็นสังคมอุดมโภคา (affluent society) และสภาพของสังคมจะมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ สมาชิกในสังคมมวลชนต่างฝ่ายต่างเป็นตัวของตัวเอง ไม่นิยมพึ่งพาอาศัยกัน มีกฎเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตมาก นิยมใช้เครื่องทุ่นแรงและเทคโนโลยีในการประกอบกิจการงาน เนื่องจากแต่ละคนต่างมีภูมิหลังต่างกัน การดำเนินชีวิตจึงมักเอาอย่างผู้อื่น

พฤติกรรมมวลชน เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากประสบการณ์และเอาอย่างผู้อื่น และมีสำนึกบางอย่างที่ไม่รู้สึกตัว เมื่อเป็นลักษณะเช่นนี้ พฤติกรรมมวลชนจึงเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเลียนแบบของผู้อื่น และเกิดจากการแสดงออกโดยไม่รู้สึกตัวของสมาชิกเอง

ในการจัดแบ่งกลุ่มพฤติกรรมมวลชนออกเป็นประเภทต่าง ๆ จึงต้องคำนึงถึงปัจจัยทั้งกล่าวข้างต้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจเรื่องเกี่ยวกับมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ ว่าแต่ละประเภทมีลักษณะเฉพาะของมันอย่างไร
2. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้รู้จักสภาพและสถานการณ์ของตนเองในฐานะเข้าไปร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมวลชน เพื่อนำไปประยุกต์ในชีวิตประจำวัน อันจะเป็นการช่วยปรับตัวเองให้สามารถอยู่กับสภาพแวดล้อมและสังคมได้
3. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าถึงและเข้าใจสภาพอันแท้จริงของสังคมมวลชน มติมวลชน และพฤติกรรมมวลชน ในฐานะที่มวลชนเป็นแกนหลัก ในสังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมเมืองหลวง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมมวลชนที่ไม่จำกัดความสามารถเฉพาะตัวบุคคล อันขึ้นอยู่กับความชำนาญ ความสามารถ ตลอดจนพรสวรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่ ได้แสดงให้เห็นปรากฏในสังคมมวลชน
4. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ทราบถึงรูปแบบของสังคมมวลชน และพฤติกรรมมวลชนว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง และจะปรับตัวอย่างไรเพื่อให้เข้ากับสภาพของสังคมมวลชน และพฤติกรรมมวลชนในสังคมนั้น ๆ

1. ลักษณะทั่วไป

มวลชนเป็นรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมรวมหมู่ จัดเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมประเภทหนึ่ง ซึ่งอาจเกิดขึ้นเมื่อประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยรู้จักกัน แต่มาอยู่ใกล้กัน ในลักษณะที่มีความสัมพันธ์กันแต่เพียงหลวม ๆ โดยต่างคนต่างมีอารมณ์ร่วมกันหรือมีวัตถุประสงค์ตรงกัน พฤติกรรมรวมหมู่บางรูปแบบ อาจเกิดขึ้นกับบรรดาบุคคลต่าง ๆ ซึ่งกระจัดกระจายกันออกไป และไม่มีภาระทำอะไรอย่างใดต่อกันทางสังคมกับคนอื่น เช่น ในสังคมปกติ แม้ว่าบุคคลจะขาดการติดต่อกันก็ความ แต่ทิศทางแห่งการกระทำต่าง ก็เข้าสู่วัตถุประสงค์ร่วมกันได้ เช่น

- คนชมรายการโทรทัศน์รายการเดียวกัน
 - กลุ่มคนที่ติดตามการพิจารณาภาคีฆาตกรรมที่สำคัญ ๆ ของศาลจากหนังสือพิมพ์
 - การเคารพเพลงชาติ
 - การฉีกยาคับกลืนชนิดเดียวกัน
 - ความตื่นตัวกับเหตุการณ์สำคัญของชาติร่วมกัน
- เป็นต้น

พฤติกรรมรวมหมู่เช่นนี้จัดเป็น "มวลชน" คือบรรดาบุคคลจำนวนมากที่ต่างคนต่างอยู่ต่างมีแบบแผนแห่งการดำเนินชีวิตซึ่งกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป มีความสัมพันธ์ติดต่อกันกับคนจำนวนหนึ่ง โดยที่แต่ละบุคคลจะตอบสนองต่อสิ่งเร้าชนิดเดียวกันอย่างที่สุดที่มีอยู่ในสมัยนิยมชนิดเดียวกัน (James W. Vonder Zanden, 1979, p.231)เมื่อเป็นเช่นนี้ มวลชนจึงเป็นเรื่องของคนทีกระจัดกระจายต่างคนต่างอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่จะปรากฏในสังคมเมืองหลวงหรือสังคมอุตสาหกรรม อันเป็นสังคมที่รวมของชนกลุ่มต่าง ๆ ที่เรารู้จักกันในนามว่าชนกลุ่มน้อยหรือชนต่างวัฒนธรรม คือคนจำนวนมากที่มาจากแหล่งต่าง ๆ และมาอยู่รวมในสังคมเดียวกันนั่นเอง

จากข้างต้นนั้น จะชี้ให้เห็นลักษณะของมวลชนได้พอสมควร ขอนำมากล่าวถึง ดังนี้

1. มวลชนนั้นชี้ให้เห็นลักษณะของการรวมกันแต่เพียงหลวม ๆ
2. สมาชิกในมวลชนไม่ได้มีการติดต่อกันอย่างใกล้ชิด เพราะมวลชนประกอบด้วยคนที่มีภูมิหลังต่าง ๆ กัน เช่น มีสถานภาพฐานะทางชั้นชน ตำแหน่ง หน้าที่ และอาชีพไม่เหมือนกัน (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา, 2524, น.220)

การใช้คำว่า "มวลดชน" ก็เพื่อจะชี้ให้เห็นว่าคนเหล่านี้ประกอบด้วยลักษณะเฉพาะ
อย่างไรบ้าง ขอนำมากล่าวดังนี้

1. มีผลประโยชน์ร่วมกัน ในฐานะที่อยู่รวมในสังคมเดียวกัน มีวัตถุประสงค์หรือ
เป้าหมายอย่างเดียวกัน
2. แต่ละคนก็ยังมีลักษณะเป็นปัจเจกบุคคล กล่าวคือมีความรู้สึกแยกตนเองออกจากผู้อื่น
โดยต่างคนต่างไม่เคยรู้จักกันมาก่อน และไม่มีความประสงค์ที่จะรู้จักกัน ทั้งนี้
เพราะมวลดชนนั้นแต่ละคนต่างมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่ผิวเผิน มีความรู้สึกร่วม
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งเป็นผลทำให้มีการหลอหลอม
จิตใจของสมาชิกเข้าด้วยกัน แม้จะยังไม่เกิดขึ้น หรือมีอยู่น้อยก็ตามที ก็จัดว่าเป็น
มวลดชน
3. สมาชิกของมวลดชนมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ รู้เรื่องของกันและกัน โดยผ่านทางสื่อ-
สารมวลดชน นอกจากนั้น ทุกคนยังต่างมีความสนใจและความคิดเห็นต่าง ๆ ตาม
อิทธิพลของสื่อมวลดชนเป็นส่วนใหญ่ ที่เป็นสื่อขึ้นมาจากมวลดชนจนอาจก่อมวลดชนได้
ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการปลุกกระแสมของสื่อมวลดชนที่มีอิทธิพลเพียงใดต่อมวลดชนนั้น ๆ
4. มวลดชนโดยลำพังตนเองไม่สามารถกระทำการสำคัญร่วมกันได้ เพราะสมาชิกต่าง
คนต่างมีภูมิหลัง ความสนใจ และประสบการณ์ต่าง ๆ ร่วมกันแต่เพียงเล็กน้อย
ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในลักษณะการฉีกก่าดั่งกันจึงไม่อาจเกิดขึ้นได้
5. มวลดชนอาจถูกปลุกปั่นยุยงโดยนักโฆษณาชวนเชื่อหรือผู้เข้าใจใจคออ่อน ความกดดัน
และมีเหตุต่าง ๆ ที่คนส่วนใหญ่รู้สึกว่ามีอยู่ร่วมกันและมวลดชนที่ถูกปลุกปั่นยุยงนี้
อาจกลายสภาพเป็นฝูงชนวุ่นวาย (mob) ที่มีอารมณ์ร่อนแรงร่วมกัน ต่างมีความ
เห็นตรงกันและสามารถกระทำกรรุนแรงได้
6. ความคิดเห็นของมวลดชนที่เกิดขึ้นจากการถูกปลุกปั่นยุยงนี้จัดเป็น มติมวลดชน
(mass opinion) จะมีความแตกต่างกับมติมหาชน (public opinion)
ซึ่งถือว่าเป็นความเห็นหรือมติที่เกิดขึ้นจากสมาชิกในกลุ่มมหาชนต่าง ๆ ใ้ป้ปรึกษา
หาข้อถกเถียงกันโดยใช้หลักเหตุผลในกลุ่มมหาชนต่าง ๆ เช่น สมาคม-อาชีพ
สโมสร สหภาพแรงงาน พรรคการเมือง สภาท้องถิ่น ประชาชนจะมีความสัมพันธ์
กันใกล้ชิด เมื่อมีประเด็นที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นในสังคม กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้จะนำมา

พิจารณา และเมื่อส่วนใหญ่ตัดสินใจอย่างไร ก็จะกลายเป็น "มติมหาชน" ไปในที่สุด (Ibid., pp. 220-221)

จากลักษณะของมวลชนตั้งข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่ามวลชนมีความหลากหลายในด้านต่าง ๆ ซึ่งในลักษณะเหล่านั้นมวลชนจะยังคงความเป็นปัจเจกบุคคลเป็นจุดเด่นอยู่เสมอ เพราะมวลชนกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกที่มีลักษณะหลวม ๆ อยู่ในสังคมแบบตัวใครตัวมันตั้งกรณีประชาชนในเมืองหลวงหรือในสังคมอุตสาหกรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับของชนต่างวัฒนธรรม จึงทำให้เป็นที่รวมของวัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ หรือเป็นศูนย์กลางของอนุวัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของประชาชนก็สามารถเห็นได้จากการอยู่อาศัยในบ้านจัดสรร แฟลต ทาวน์เฮาส์ อพาร์ทเมนต์ ตลอดจนตามแหล่งเสื่อมโทรม เป็นต้น ซึ่งประชาชนที่อยู่ตามที่อยู่อาศัยดังกล่าวเหล่านั้น ส่วนใหญ่มักไม่ค่อยรู้จักกัน มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันน้อยมาก ดังนั้น ความเป็นปัจเจกชนที่มีความสัมพันธ์กันอย่างหลวม ๆ จะเห็นได้อย่างเด่นชัดเจนนั่นเอง

อนึ่ง มวลชนนั้น เมื่อว่าตามหลักแล้ว ไม่มีองค์การสังคม ไม่มีผู้นำจัดตั้ง ไม่มีโครงสร้างในสถานภาพและบทบาทของสมาชิก ผู้คนในมวลชนต่างคนต่างมุ่งคำนึงถึงเงื่อนไขของตน และต่างมีการตอบสนองต่อสิ่งเร้าอย่างอิสระเต็มที่ แต่เมื่อพิจารณาในแง่ของส่วนรวมทั้งหมดแล้ว ปรากฏว่า มวลชนจะมีความคล้ายคลึงกัน หรือปรากฏออกมาในรูปแบบเดียวกัน ดังนั้นมวลชนจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ซึ่งอาจเห็นได้ชัดเจนจากกรณีการเคลื่อนย้ายหรือการอพยพประชากรจำนวนมาก ๆ จากแหล่งหนึ่งไปยังอีกแหล่งหนึ่ง หรือคลื่นมวลชนที่ต่างพากันไปหาหมอน้อยเพื่อรักษาโรคหรือพากันไปเพื่อการใดการหนึ่งตามแหล่งที่เล้าลือกัน โดยต่างกล่าวถึงความมหัศจรรย์และอิทธิฤทธิ์อันเกิดจากชาวลีลาต่าง ๆ ที่ปล่อยเข้าสู่ประชาชนโดยวิธีติดคอเจอร์จาบอกเล่าจากปากต่อปากหรือทางสื่อมวลชน ความอยากรู้อยากเห็นในควมลึกลับหรือการได้เข้าไปในดินแดนที่เรียกกันว่าลึกลับด้วยตนเอง ดังนั้น ผู้คนจำนวนมากจากหลายอาชีพ จึงต่างพากันไปยังที่นั้น ๆ พฤติกรรมมวลชนเช่นนี้เราอาจถือได้ว่า เป็นวิถีทางหนึ่งที่คนพยายามจะผ่อนคลายความทุกข์ ความกังวลใจ ซักมีเหตุที่อึดอัดตันใจ ความไม่มีเสถียรภาพ ความวิตกกังวล และความหวาดกลัวทั้งหลายที่เผชิญหน้าอยู่

จากเหตุการณ์อันเป็นเนื้อหาดังกล่าวข้างต้น Herbert Blumer ได้กล่าวถึงลักษณะของมวลชนไว้โดยย่อดังนี้

1. มวลชนนั้นประกอบด้วยสมาชิกทุกอาชีพและทุกชั้นชนของสังคม นั่นคือความไม่จำกัด
สถานภาพของสมาชิก
2. ประชาชนซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของมวลชนนั้นมาจากปัจเจกบุคคล (individuals)
ซึ่งไม่เคยรู้จักกันมาก่อนเลย
3. ในระหว่างบรรดาสมาชิกของมวลชนนั้น ต่างมีปฏิสัมพันธ์กันเพียงเล็กน้อย
4. มวลชนนั้นมีการจัดตั้งขึ้นหรือมีการรวมตัวกันในลักษณะหลวม ๆ และขาดเอกภาพ
เพราะว่าประชาชนเหล่านั้นต่างประกอบกันขึ้นเป็นรูปมวลชนนั้น ต่างก็แยกกันอยู่
กระจัดกระจายกันออกไป โดยต่างคนต่างอยู่ไม่จำเป็นต้องมารวมกันในรูปของฝูงชน

จากลักษณะดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่ามวลชนนั้น เป็นเพียงการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม
ประเภทหนึ่งของคนที่สภาพของกลุ่มไม่มีความมั่นคงแน่นแฟ้นเพียงพอ เพราะประกอบด้วยสมาชิกที่มี
ความหลากหลายสถานภาพ การดำเนินการต่าง ๆ ของมวลชน ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์อันเป็นที่ยอมรับ
กัน และแต่ละคนที่รวมกันเป็นกลุ่มในรูปของมวลชนนั้นต่างคำนึงถึงเงื่อนไขที่ตนเองจะพึงได้รับ
ดังนั้น มวลชนจึงเป็นการรวม อันเป็นผลประโยชน์กลุ่มอย่างหนึ่งของคนที่สมาชิกต่างมีความสัมพันธ์
กันน้อยที่สุด

2. ความหมายหรือนิยาม "มวลชน"

จากลักษณะของมวลชนดังกล่าวข้างต้น การนิยามหรือการให้ความหมายของมวลชนจึง
เป็นการยากที่จะระบุให้ชัดเจนไปตายตัว แต่อย่างไรก็ตาม มวลชนนั้นจัดเป็นรูปแบบของพฤติกรรม
รวมหมู่รูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีลักษณะการอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย หากจะ
กล่าวอย่างง่ายที่สุดเกี่ยวกับมวลชน ก็คือ บรรดาบุคคลที่กระจัดกระจายกันอยู่จำนวนหนึ่ง ซึ่งแต่ละ
คนต่างตอบสนองต่อสิ่งเร้าชนิดเดียวกันอย่างอิสระในวิถีทางเดียวกัน

เมื่อพิจารณาตามที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า มวลชน จัดเป็นมวลรวมกันของคน
มากกว่า โดยเหตุที่มันมีผลก่อให้เกิดจตุรรวมทางด้านความตั้งใจตรงกัน และการตอบสนองตรงกัน
แต่มันมีการรวมหมู่ย่อยกว่า ก็โดยเหตุที่มันขาดการกระทำระหว่างกันที่จะผูกพันกลุ่มเข้าด้วยกันได้
ทั้งหมด (Ralph H. Turner, Lewis M. Killian, 1957, p. 167)

มวลชนเป็นรูปแบบหนึ่งของการกระทำทางสังคม โดยการติดต่อกับกลุ่มที่มีการจัดระดับชั้นทางสังคมหรือจัดเป็นประเภทที่ยอมรับกันในรูปแบบอื่น ๆ (Kurt Lang & Gladys Engel Lang, 1961, p. 335) โดยจัดให้เห็นความหลากหลายของการรวมกลุ่มทั้งที่เป็นระดับ ทั้งที่เป็นประเภท โดยใช้เป็นคำรวม ๆ ว่า "กลุ่ม - Category" โดยใช้เป็นการแบ่งออกเป็นประเภทตามระดับทางสังคม ซึ่ง Gerhard Colm ได้กล่าวถึงในผลงานที่ถูกนำมาใช้ทางสังคมวิทยาโดยได้ปรับปรุงความคิดให้ก้าวหน้าขึ้นว่า "มวลชนนั้นเป็นเพียงระดับชั้นประเภทหนึ่งของบรรดาชั้นทั้ง 4 ของกลุ่มทางสังคมขั้นพื้นฐาน" ระดับชั้นประเภทอื่น ๆ ที่ควรกล่าวถึง ได้แก่ ชุมชน - Community, มิตรภาพ - Fellowship และสังคม - Society (หรือ association) (Ibid., pp. 335 - 336) ซึ่งแต่ละคำต่างล้วนมีความหมายแสดงถึงมวลชนทั้งนั้น เพราะต่างมีลักษณะเช่นเดียวกับมวลชนทั้งสิ้น

นอกจากนี้มวลชนยังมีฐานะเป็นประชาชนหรือประชากรของสังคมอีกด้วย นั่นคือ "ประชาชนจำนวนมากที่ก่อสภาพผู้รับสาร หรือผู้ใช้บริการในการติดต่อกันบางประเภทที่เป็นมาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับกัน เช่น การสื่อสารมวลชนประเภทหนึ่ง "มวลชนจำนวนหนึ่งเป็นประชากรที่มีความหลากหลายกันมาก ซึ่งปราศจากองค์กรทางสังคม และยังรับผิดชอบต่อสิ่งเร้าทางวัฒนธรรมร่วมกัน ในลักษณะอาการในค่านิยมสัมพันธที่เป็นแบบอย่างเดียวกัน" (George A. Theodorson & Achilles G. Theodorson, 1969, p. 245)

- จากนิยามต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว มวลชนนั้นอาจจะนิยามแน่ชัดลงไป โดยสรุปดังนี้
1. เป็นมวลรวมของคนที่มิวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน แม้ว่าคนที่มารวมกันนั้น จะมีความสัมพันธ์กับคนอื่นหรือไม่ก็ตาม
 2. เป็นกลุ่มทางสังคมกลุ่มหนึ่ง ซึ่งหมายถึงการรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ ของคนในระดับต่าง ๆ เช่นเดียวกับ ชุมชน มิตรภาพ และสังคม ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เป็นกลุ่มที่รวบรวมคนให้มารวมกันเป็นรูปแบบต่าง ๆ กัน
 3. เป็นประชาชนหรือประชากรของสังคมที่ก่อสภาพหรือใช้ในรูปของผู้รับสาร ซึ่งเป็นผู้ใช้บริการทางสื่อสารมวลชนขึ้น
 4. ผู้รับสารนั้นเมื่อสภาพเป็นมวลชนชุมนุม (Assemble mass) ซึ่งจัดเป็นมวลรวมของมวลชนเช่นกัน

5. ฎใน Thomas Ford Hault, Dictionary of Modern Sociology, A Littlefield, Adams, 1977, p,193-194 ประกอบ

จากนิยามดังกล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า มวลชนนั้นมีความหลากหลายในลักษณะต่าง ๆ ความที่ศนะของนักสังคม แต่ทั้งเข้าใจว่า มวลชนนั้น เป็นที่รวมของประชาชนที่กระจัดกระจายกัน อยู่ให้มารวมกันในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งดังกล่าวมาแล้ว

3. สังคมมวลชน - Mass Society

Kimball Young ได้กล่าวถึงลักษณะของสังคมมวลชนในรูปของความเป็นตัวเอง ของมัน ลักษณะที่สำคัญที่สุดของสังคมมวลชนนั้นอาจพิจารณาจากปรากฏการณ์ทางสังคม ดังนี้

- 3.1 โดยส่วนรวมสังคมมวลชนเป็นสังคมที่สมาชิกมีความผูกพันอยู่กับความมีเหตุผล สติปัญญา ความสามารถ มีการติดต่อพบปะกันทางสังคม (Social contact) ในลักษณะที่เป็นทางการไม่เจาะจงตัวบุคคล (impersonality) ใดบุคคล หนึ่งโดยเฉพาะ การติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลก็ตี กลุ่มก็ตีจะมีลักษณะที่อิงอาศัยสถาบัน และมีการยอมรับสิทธิของตนเอง อันถือว่าเป็นสิทธิที่ชอบธรรม สมาชิกมักคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัว จึงทำให้ขาดความสนิทสนมคุ้นเคยที่เคยมีอยู่ต่อกัน (intimacy) อันเป็นการสร้างความอบอุ่นใจให้แก่กันและกัน และจะมีความรู้สึกทางอารมณ์ตรงกัน โดยมักจะมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังจะพบเสมอในครอบครัวและกลุ่มปฐมภูมิอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะแต่ละคนจะเป็นตัวของตัวเอง ไม่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน
- 3.2 เงื่อนไขดังกล่าวนั้น เป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความรู้สึกที่สมาชิกแต่ละคนขาดความปลอดภัยจนเกิดสภาพโดดเดี่ยว ความลึกลับซับซ้อน มีความสำนึกที่ขาดความรับผิดชอบ และไร้ที่สถานทางสังคมขึ้น ด้วยเหตุนี้ Emile Durkheim นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสจึงได้สร้างมโนภาพเกี่ยวกับอโนมี (anomie) คือเรื่องของสังคมเมืองหรือสังคมอุตสาหกรรมที่มีลักษณะแตกแยก สมาชิกมีลักษณะก้าวร้าว เป็นต้น เพื่อใช้ควบคุมเงื่อนไขขึ้น (ฎใน anomie โดยเฉพาะ)

- 3.3 นอกจากเงื่อนไขเกี่ยวกับขโมยและอบุคลิกนี้แล้ว ยังก่อให้เกิดความปรารถนาอันแรงกล้า ที่จะสร้างความสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างกันทางสังคมขึ้น ในรูปขององค์การ สมาคม ซึ่งเป็นการรวมกันเป็นกลุ่มก้อนอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างสมาชิก อันเป็นการสร้างความอบอุ่นทางอารมณ์ขึ้น และเกิดสำนึกในค่านิยมพลวัติ อันเป็นที่ต้องการกันมากในสังคม
- 3.4 มีการส่งเสริมสนับสนุนค่านิยมเสมอภาค ความต้องการ และความพอใจระหว่างมวลชนด้วยกันอย่างเต็มที่ (wide spread) อันเป็นการสนองความต้องการทางอารมณ์ของสังคมนิวชนอีกลักษณะหนึ่ง
- 3.5 หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ถึงแม้จะเน้นอยู่กับเหตุผลก็ตาม มักสื่อให้เห็นว่าในระบบโรงงานก็ยังมี การแบ่งงานกันทำอยู่ในระดับสูงทีเดียว และในระบบการให้รางวัลส่วนตัว เช่น ค่าจ้าง สิ่งของ และการยกย่อง ก็ยังมีการเพิ่มขึ้น โดยความไร้เหตุผลและทางค่านิยม จากความคิดและความประพฤติตามที่กำหนดไว้

ดังได้กล่าวแล้วว่า สังคมนิวชนนั้นจัดเป็นสังคมอีกรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมรวมหมู่ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะอันแตกต่างจากพฤติกรรมรวมหมู่ประเภทอื่น ๆ เช่น พฤติกรรมฝูงชน พฤติกรรม-สาธารณชน เป็นต้น กล่าวโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ในค่านิยมสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก สังคมนิวชนเป็นสังคมที่ใช้หลักการและเหตุผลมากกว่าความสัมพันธ์กันส่วนตัว เป็นสังคมของประชาชนต่างวัฒนธรรมที่มารวมตัวประกอบกันขึ้นเป็นกลุ่มใหญ่มีความหลากหลายหลายด้านพฤติกรรม ส่วนใหญ่แล้วมักปรากฏในสังคมเมืองหลวง หรือสังคมอุตสาหกรรมอันเป็นสังคมที่มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ หรือเป็นสังคมอุดมโลกา (affluent society) และเป็นสังคมที่รวมของชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ ที่รู้จักกันว่าเป็นชนต่างวัฒนธรรม ซึ่งสังคมลักษณะนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นสังคมผู้ผู้นำ (other direction) สมาชิกส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่เป็นองค์ประกอบขึ้นแตกต่างไปจากสังคมดั้งเดิม เพราะส่วนใหญ่มีลักษณะของความเป็นกลุ่มทุกขุมที่ต่างคนต่างอยู่ไม่ค่อยรู้จักคุ้นเคยกันเป็นส่วนตัว แต่ละคนจึงต่างมีแบบฉบับในการดำเนินชีวิตของตนเอง ขาดความไว้วางใจในกันและกัน ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในลักษณะเช่นนี้จึงมักไม่ค่อยแน่นแฟ้น เพราะเป็นความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎเกณฑ์ทางสังคมมากกว่าส่วนตัว การสื่อสารจึงมีบทบาทมาก ความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันที่เป็นส่วนตัวมักไม่ค่อยแน่นแฟ้น เพราะสมาชิกสังคมนิวชนต่างอาศัยการสื่อสาร เป็นสื่อในการติดต่อ

จากลักษณะดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า สังคมมวลชนนั้นมีโครงสร้างที่เป็นหน่วยทางการเมืองและสังคมสมัยใหม่ที่ใหญ่โตมาก เช่น ประชาชาติ (Nations) ซึ่งเกิดจากประชาชนมารวมกันจนเป็นชาติและได้พัฒนาขึ้นมาจากระบบอุตสาหกรรมและขณะเดียวกันก็ทำลายสังคมชาวบ้านอันเป็นสังคมดั้งเดิมเสีย ทั้งได้จัดแบ่งให้เล็กลงและมีความหลากหลายมากขึ้น โดยการแบ่งแยกออกเป็นเขต ๆ และภูมิภาคต่าง ๆ มีการกำหนดลักษณะความเป็นพฤติกรรมมวลชนและวัฒนธรรมมวลชนขึ้น สร้างจิตสำนึกด้านเอกภาพและเอกลักษณ์ขึ้นมาพร้อมกับหน่วยทางสังคมที่ใหญ่ขึ้น โดยให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาการขนส่งและการสื่อสารมวลชนให้ทันสมัยยิ่งขึ้น (G.A. Theodorson & A.G. Theodorson, 1967, p. 246) จะเห็นได้ว่า สังคมมวลชนนั้น เป็นสังคมที่มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปจากสังคมดั้งเดิมมาก โดยมีลักษณะแตกต่างจากสังคมในยุคก่อน ๆ ดังกรณีชนกลุ่มน้อยต่างมีการแยกกันออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แม้จะมีอิทธิพลคอยควบคุมการตัดสินใจทางสถาบันที่สำคัญ ๆ ในสังคมมวลชนเองก็ตาม แต่ความต้องการที่ยอมรับกันทั่วไป จะเน้นในด้าน การควบคุมนโยบายในพื้นที่ต่าง ๆ (L. Broom & P. Selznick, p.48) ทั้งนี้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง และสังคมนั้นเอง

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า สังคมมวลชนนั้นจะมีลักษณะเฉพาะพอสรุปเป็นข้อ ๆ (T.F. Hault, 1977, p.195) ดังนี้

1. มีสภาวะนิรนาม (anonymity)
2. มีจรรยาภาพ คือการเคลื่อนไหวอยู่เสมอ (mobility)
3. สมาชิกมีความสัมพันธ์ในรูปทุติยภูมิ (secondary group relationships)
4. มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านบทบาทและสถานภาพ (specialization of role and status) ของปัจเจกบุคคล
5. มักจะมีค่านิยมทางประเพณีและเป้าหมายที่ตรงกัน (General indifference to traditional values and goals)

นอกจากนี้ยังมีบางทัศนะที่แสดงความเห็นเกี่ยวกับสังคมมวลชน โดยถือว่าสังคมมวลชนนั้นเป็นที่รวมพฤติกรรมทางสังคมที่มีอิทธิพลประเภทหนึ่ง ซึ่งถือว่า สังคมสมัยเดียวกัน จะมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

นำมติมวลชนมากล่าวขอเป็นแนวในการศึกษาโดยสังเขป ดังนี้

- 4.1 มติมวลชน เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมประเภทหนึ่ง อันเกิดจากการได้รับการปลุกปั่นยุยงจากนักโฆษณาชวนเชื่อหรือผู้เข้าใจใจก่อนได้ ทั้งนี้เพราะมวลชนนั้น เป็นการรวมตัวกันของคนประเภทหนึ่งที่ขาดความสนิทสนมแน่นแฟ้น
- 4.2 เกิดจากการกระทำที่ขาดเหตุผล และขาดวิจาร์ณญาของมวลชนเอง เพราะนักโฆษณาชวนเชื่อ นั้น จะพยายามเสนอบางสิ่งบางอย่างที่ตนเองหรือพรรคพวกของตนต่างมีผลประโยชน์แอบแฝงอยู่เบื้องหลัง
- 4.3 นอกจากการตั้งกล่าวแล้ว มวลชนเองอาจได้รับความกดดัน และเกิดปัญหาต่าง ๆ ที่สมาชิกแต่ละคนหรือคนส่วนใหญ่ต่างรู้สึกว่ามีอยู่ร่วมกัน
- 4.4 มวลชนที่ถูกปลุกปั่นยุยงก็ดี มวลชนที่ได้รับความกดดันก็ดี หรือมวลชนที่เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นมาก็ดี เมื่อประสบการณดังกล่าวนั้น อาจกลายสภาพเป็นฝูงชนวุ่นวาย (mob) ที่มีอารมณ์รุนแรงร่วมกัน และต่างมีความเห็นตรงกันจนสามารถกระทำกรรรุนแรงอย่างใดอย่างหนึ่งได้
- 4.5 เมื่อเป็นดังนี้ มติมวลชนจึงเป็นเป้าหมายหนึ่งของนักโฆษณาชวนเชื่อ ซึ่งมีผลประโยชน์แอบแฝงอยู่เบื้องหลัง โดยการใช้สื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์จากมวลชนนั้น ๆ ให้ได้มากที่สุด
- 4.6 เรื่องของมตินั้น เป็นเรื่องของการตัดสินใจตามปรากฏการณ์ที่กำหนดให้เท่านั้น (T.F. Hoult, 1977, p.228) อันเป็นการตกลงใจยอมรับข้อสรุปที่เห็นว่าใช้ได้หรือเป็นไปได้ตามเหตุการณ์อันเป็นข้อยุตินั้น ๆ

จากลักษณะดังกล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า มติมวลชนนั้นเป็นข้อสรุปความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ที่สมาชิกต่างมีความสัมพันธ์กันหลวม ๆ และแต่ละฝ่ายมักมีภูมิหลังต่าง ๆ กัน อันทำให้ความสัมพันธ์ของมวลชนไม่แน่นแฟ้นเท่าที่ควร แม้ว่าสมาชิกมวลชนนั้น จะมีผลประโยชน์และวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันก็ตาม สภาพดังกล่าวแล้ว ก็ไม่อาจทำให้มติมวลชนเป็นที่ยอมรับในวงการทั่วไปได้

5. พฤติกรรมมวลชน (Mass Behavior)

เมื่อเราถือว่า ผู้ชนเป็นรูปแบบของพฤติกรรมรวมหมู่รูปแบบหนึ่งที่สมาชิกต่างมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันกายภาพ แค่นั้นเป็นเรื่องของคนจำนวนมาก พฤติกรรมรวมหมู่บางรูปแบบอาจเกิดขึ้นระหว่างบุคคลได้เหมือนกัน แม้ต่างคนต่างแยกกระจัดกระจายกันอยู่ และแต่ละคนก็ไม่ได้มีการกระทำระหว่างกันและกันกับคนอื่น ๆ เลย เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้บรรดาสมาชิกขาดการติดต่อกัน แต่มีการกระทำที่แสดงออกถึงวัตถุประสงค์ร่วมกัน (ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น) การแสดงออกลักษณะนี้ จัดเป็น "มวลชน" ซึ่งหมายถึงคนจำนวนมากที่กระจัดกระจายกันอยู่ โดยมีความสัมพันธ์กันอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งแต่ละคนต่างตอบสนองโดยความเป็นอิสระของตน ๆ ต่อสิ่งเรอย่างเดียวกันในสมัยนิยมอย่างเดียวกัน (James W. Vander Zanden. 1979, p.231) การแสดงออกของมวลชนส่วนใหญ่ผู้มักเอาอย่างหรือเลียนแบบผู้อื่นหรือสิ่งอื่น ซึ่งจะปรากฏในรูปของพฤติกรรมมวลชน ดังจะขออธิบายโดยย่อดังนี้

- 5.1 พฤติกรรมมวลชน แม้จะประกอบด้วยบุคคลจำนวนมากที่แม้ต่างมีการกระทำในแนวเดียวกันก็ตาม แต่อาจจะรับเอาการแสดงออกทางพฤติกรรมบางอย่างเฉพาะที่มีรูปแบบสำคัญ ๆ มากก็ได้ ถ้าสามารถทำให้พฤติกรรมเหล่านั้นเข้ารูปเข้ารอยเดียวกันได้ อิทธิพลของมวลชนอาจจะมีพลังอันยิ่งใหญ่ขึ้นไปอีก ตามที่ได้เคยแสดงไว้แล้ว ดังกรณีที่ปรากฏตามสถานีต่าง ๆ ที่แผ่อิทธิพลออกไปเรื่อย ๆ ทั้งนี้เป็นผลจากความเปลี่ยนแปลงด้านความสนใจและรสนิยมของมวลชน (Ibid., p.232)
- 5.2 ทางสังคมวิทยา ถือว่าพฤติกรรมมวลชน เป็นพฤติกรรมรวมหมู่รูปแบบหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยคุณสมบัติดังนี้
 - 5.2.1 ขึ้นอยู่กับการติดต่อที่ไม่มี การเจาะจงตัวบุคคล
 - 5.2.2 เมื่อประชากรมีจำนวนมากมาย บรรดาสมาชิกจะมีการติดต่อกันเองทางอ้อม
 - 5.2.3 มักมีความหลากหลาย และไร้กฎเกณฑ์ที่จะกล่าวถึงโดยเฉพาะ
 - 5.2.4 การติดต่อกันสื่อสารมวลชนมักดำเนินและเป็นไปตามบทบาทที่สำคัญ ๆ เท่านั้น
 - 5.2.5 ในการพัฒนาตามพฤติกรรมมวลชน อาจทำได้โดยการติดต่อสื่อสารเฉพาะตัวระหว่างบุคคลด้วยกัน ซึ่งตามปกติแล้วจะไม่มี การติดต่อกันเป็นส่วนตัวกับ

คนอื่น ๆ และอาจจะมียุ่จำนวนน้อยมาก

5.3 พฤติกรรมมวลชนนี้ อาจกล่าวรวมไปถึงระดับของพฤติกรรม ความเชื่อ และความสนใจที่ขยายวงกว้างออกไป ทั้งแต่ขบวนการทางการเมืองยุคใหม่ จนถึงความนิยมชั่วคราว (fads) และสมัยนิยม (fashions) ในการร้องรำทำเพลงและแบบอย่าง (style) ของการแต่งกายอีกด้วย (G.A. - A.G. Theodorson, p. 245) เมื่อเป็นเช่นนี้ พฤติกรรมมวลชนจึงเป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะที่ไม่ค่อยจะรุนแรงและจะสามารถดำรงคงอยู่ต่อไปหรือจะสลายไปก็ได้ ทั้งนี้โดยการยอมรับของสังคมเอง

เรื่องพฤติกรรมมวลชนนี้ หากดูเป็น ๆ แม้จะไม่มี ความรุนแรงก็ตาม แต่มีอิทธิพลบางอย่างอันเกิดขึ้นจากปัจจัยทางสังคม เป็นตัวการที่จะทำให้พฤติกรรมมวลชนเป็นที่ยอมรับหรือไม่ยอมรับในสังคมต่อไป

6. รูปแบบของพฤติกรรมมวลชน

พฤติกรรมมวลชน เป็นพฤติกรรมที่สามารถพบเห็นเสมอในสังคมเมืองหลวงหรือสังคมอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมผู้ผู้นำ หรือบางที่เราก็มักเรียกกันว่า "สหสมัยชนนำ" อันเป็นสังคมที่ข้าราชการกระทำตามอย่างกันหรือเลียนแบบกัน

ความหลักการทั่ว ๆ ไป พฤติกรรมมวลชนมีการจัดรูปแบบออกไปเป็นประเภทต่าง ๆ อันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปมี 5 รูปแบบด้วยกัน คือ

- 6.1 ข่าวลือ (Rumor)
- 6.2 ความคลั่งนิยมชั่วคราว (fad)
- 6.3 สมัยนิยม (fashion)
- 6.4 ความคลั่งไคล้ (craze)
- 6.5 ฮิสทีเรียหมู่ (mass hysteria)

ทั้ง 5 รูปแบบนี้จะขออธิบายรายละเอียดและเนื้อหาของแต่ละรูปแบบ เพื่อประกอบความเข้าใจ และเป็นเครื่องมือในการศึกษาต่อไป

6.1 ข่าวลือ - Rumor

6.1.1 ลักษณะทั่วไป "ข่าวลือ เป็นอาหารปากอันโอชะ แต่เป็นอาวุธอันร้ายกาจ"

(จากสุภานิกิตน์)

ข่าวลือเป็นการสื่อสารประเภทหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่มักออกจากปากคนคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง แพร่กระจายออกไปทั่วทั้งกลุ่ม จนบางครั้งสามารถแพร่ไปทั่วทั้งสังคม โดยไม่มีการตรวจตรา (check out) ใ้ถูกต้องถี่ถ้วน ดังนั้น ข่าวลือจึงสามารถเกิดขึ้นได้ในบางสังคม แต่ส่วนใหญ่แล้วข่าวลือจะเป็นเสมือนเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่เน้นค่านิยมมากที่สุด ดังในสมัยสงครามจะมีข่าวลือเกิดขึ้นเสมอ (Metta Spencer. 1982, p.500) เพื่อสร้างความสับสนและสับสนขึ้นในสังคม ดังนั้น การต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น จะเป็นเครื่องบ่งบอกให้ทราบถึงลักษณะบางประการของข่าวลือ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้เห็นว่าข่าวลือนั้นเป็นการสื่อสารที่ปรากฏทันที และแหล่งข่าวส่วนใหญ่มักจะคิดต่อยอดโครงสร้างที่ไม่ใช่ทางการ (Bernard Phillips. 1979, p.453) นอกจากนี้ ข่าวลือยังเป็นข่าวสารที่ไม่อาจใช้อ้างอิงหรือยืนยันข้อเท็จจริงได้ จึงเป็นข่าวสารที่ปราศจากข้อมูลและหลักฐานที่ไม่สามารถจะนำมาใช้เพื่อความถูกต้องต่อไป

6.1.2 การเกิดข่าวลือ ข่าวลือส่วนใหญ่แล้วมักเกิดขึ้นเนื่องจากผลที่เป็นปัจจัย 2 ประการ คือ

ประการแรก ปริมาณความสนใจ คือประชาชนมีความสนใจในเนื้อหาของเรื่องนั้น ๆ มากน้อยเพียงใด

ประการที่สอง ปริมาณความคลุมเครือในสถานการณ์โดยที่ความคลุมเครือนี้อาจบ่งบอกถึงความยุ่งยากด้านการตรวจตราเรื่องความแน่นอนของเรื่องราวหรือข่าว ทั้งนี้เนื่องจากข่าวสารไม่สมบูรณ์ (Ibid., p.500)

นอกจากนี้ ข่าวลือยังถือว่าเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติของสังคมที่อาจเกิดขึ้นตามสถานการณ์ที่พฤติกรรมรวมหมู่ก่อเป็นรูปเป็นร่างขึ้น (Ibid., p.500) โดยถือว่าข่าวลือนั้นเป็นรายงานที่สามารถแพร่กระจายออกไปได้อย่างรวดเร็วจนไม่อาจพิสูจน์ตามความจริงที่ยอมรับกันได้ ข่าวลือนั้นอาจกระจายออกไปทางสื่อสารมวลชนหรือทางปาก ดังเราจะเห็นได้ว่า คำสนทนาซ้ำๆซ้ำๆครั้งคราวของเราเองส่วนมากจะประกอบด้วยการแพร่ข่าวลือ เมื่อเป็นเช่นนี้ข่าวลือจึงเป็น

ข่าวที่เชื่อถือไม่ค่อยจะได้ และจะไร้ยืนยันเป็นหลักฐานใด ๆ ก็ไม่ได้สักด้วย ดังนั้น ข่าวลือจึงเป็นกิจการที่สามารถทำลายชื่อเสียง ทำให้ไร้ยศศักดิ์ และเป็นตัวมุ่นทำลายขวัญและกำลังใจอีกด้วย การจับโน้มนวสนนี้เกี่ยวกับข่าวลือจึงเป็นอุบายค่านการโฆษณาชวนเชื่อค่านหนึ่ง (P.B.Horton & C.L. Hunt. 1968, p.385) คำประกาศโฆษณาของหน่วยราชการแห่งหนึ่งที่น่ามาเผยแพร่โฆษณาทางทีวีว่า

ชั้นข่าวใด	ไร้อิทธิ	จะยึดถือ
เป็นข่าวลือ	เชื่อว่า	นางงน
มีจุดหมาย	ลวงล่อ	ทอปวงชน
ให้วิกล	ความคิด	ผิดใจกัน

ชั้นข่าวลือ	หรือข่าว	ที่เชื่อว่า
ฟังแล้วไม่	พิจารณา	ให้ถึถ้วน
ลวนมุสา	สร้างปวงชน	ให้เรรวน
ลงพทวน	ก่อนเชื่อข่าว	เชื่อว่าเอย.

6.1.3 การแพร่ข่าวลือ เนื่องจากข่าวลือ เป็นเรื่องของการให้ข่าวสารที่ไม่เป็นจริง และเป็นรายงานที่ไม่ได้มีการสอบสวนหาข้อเท็จจริง ซึ่งมีการติดต่อกันไม่เป็นทางการจากบุคคลไปยังบุคคล (David Pepenoe. 1977, p.409) ข่าวลือจึงมีอิทธิพลมากจะเห็นได้จากกรณีตัวอย่างที่ Gordon Allport and Lee Postman ได้บันทึกไว้ว่า"การปฏิบัติจะเกิดขึ้นไม่ได้ หากปราศจากข่าวลือ" ข่าวลืออาจเกิดขึ้นได้เสมอ เพราะการขาดแคลนข่าวสารประชาชนต้องการจะรู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น และข่าวลือก็สามารถบรรจุกความประสงค์บางอย่างลงไปได้ ภายใต้งื่อนไรต่าง ๆ ของปวงชน จึงเป็นการยากที่จะตรวจตราแหล่งที่มาและความเที่ยงตรงของข่าวสาร ตลอดจนประเมินความันได้ ดังนั้นข่าวลือจึงปรากฏออกมาเสมือนว่าถ้าจะเป็นความจริง แต่ข่าวลือก็ยังเด่นกว่าการขาดแคลนข่าวสาร ข่าวลือที่แพร่กระจายอย่างรวดเร็ว นั้นขึ้นอยู่กับการมีวิธีการและแนวทางของการแพร่ข่าวลือที่มีประสิทธิภาพของการสื่อสารมวลชน (Ibid., p.409)

แต่อย่างไรก็ดี จะเห็นได้อย่างชัดเจนอย่างหนึ่งว่า ข่าวลือนั้นยังไม่มีมาตรการใด ๆ ที่จะควบคุมให้ผู้นายใต้วามถูกต้องได้ ดังจะเห็นได้จากวิธีการแพร่ข่าวลือ

6.1.4 วิธีการแพร่ข่าวลือ นั้นสามารถทำได้ 2 แนวทางด้วยกันคือ

แนวทางแรก เป็นการแพร่ข่าวลือทางปาก อันเป็นการเปล่งออกจากปากของผู้ปล่อยข่าวลือไปสู่บุคคลอื่น

แนวทางที่สอง โดยอาศัยสื่อสารมวลชน วิธีการเช่นนี้จะได้เห็นได้จากป้ายประกาศต่าง ๆ สิ่งตีพิมพ์ที่เป็นเอกสารบ้าง หนังสือพิมพ์บ้าง ทางวิทยุบ้าง ทางโทรทัศน์บ้าง เป็นต้น

ข่าวลือเป็นข่าวสารที่ปราศจากความจริงหรือรายงานที่ไม่จริง หรือรายงานที่ไม่อาจยืนยันได้ เป็นการแพร่กระจายข่าวสาร ทั้งทางตรงและทางอ้อม คือทางปาก และสื่อสารมวลชน โดยไม่คำนึงถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่ฝ่ายตรงข้าม แต่พยายามก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ฝ่ายตนให้มากที่สุด เพราะฉะนั้นข่าวลือจึงถือว่ามีคุณวิเศษประการหนึ่งในการพิชิตฝ่ายตรงข้าม โดยการใส่ข่าวลือเป็นเครื่องมือทำลายฝ่ายตรงข้าม เพื่อให้เกิดความเสียหายและสร้างผลดีอันเป็นประโยชน์ให้แก่ฝ่ายของตนเองอีกด้วย

6.2 ความคั่งนิยมชั่วคราว - Fad

6.2.1 ความคั่งนิยมชั่วคราวเป็นพฤติกรรมมวลชนรูปแบบหนึ่ง อันเป็นรูปแบบที่ยอมรับกันโดยทั่วไป และยินดีรับมาใช้ระหว่างช่วงเวลาอันจำกัดของสังคม ความคั่งนิยมชั่วคราวนี้จะมีความแตกต่างกับสมัยนิยม (fashion) ก็โดยอาศัยความพึงพอใจในช่วงเวลาที่ถูกจำกัดมากกว่า และมักจะดำรงอยู่ในเวลาอันสั้นด้วย (James W. Vander Zanden, 1979, p.232) จะเห็นได้ว่าความคั่งนิยมชั่วคราวนี้เป็นพฤติกรรมที่ดำรงอยู่ไม่นาน โดยขึ้นอยู่กับความพอใจและยินดียอมรับของสังคมที่จะนำมาใช้ตามพฤติกรรมมาน้อยเพียงใด ซึ่งตามหลักการทั่วไป มักจะเป็นที่ยอมรับกันว่า ความคั่งนิยมชั่วคราว (fad) นั้น เป็นพฤติกรรมมวลชนที่มีเหตุผลน้อยที่สุด เพราะเป็นพฤติกรรมที่หาจุดยืนที่แน่นอนตายตัวยังไม่ได้ เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นตามความพอใจเพียงชั่วคราวเท่านั้น ไม่คงทนถาวร เป็นที่ยอมรับทั่วไป

6.2.2 ในการกำหนดนิยามของความคั่งนิยมชั่วคราวนั้น เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเป็นความนิยมที่เกิดขึ้นชั่วเวลาสั้น ๆ หรือความสนใจในสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่เข้ามาเข้ามา (พ.ศ.ร. 2524, น. 142) ซึ่งความนิยมชั่วคราวนี้จะเป็นอะไรก็ได้ที่สังคมยอมรับเอาเข้ามาใช้เพียงชั่วคราวขณะหนึ่งเท่านั้น ความคั่งนิยมอาจเกี่ยวข้องกับคำแสดงออกนานาชนิด ความประพฤติแบบต่าง ๆ การแต่งกาย หรือปรากฏการณ์อื่น ๆ ความคั่งนิยมนี้มีกำเนิดขึ้นทั่วไป และกระจายอย่างรวดเร็วในสังคมปัจจุบัน

โดยเฉพาะในเมื่อมีการกระตุ้นจิตใจให้เขาอย่างกัน (อ้างแล้ว, น. 142) เมื่อเป็นเช่นนี้ความคั่งนิยมชั่วขณะจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกบางอย่างที่เป็นตัวกระตุ้นหรือจิตใจให้กระทำเช่นนั้น ๆ และพฤติกรรมรูปแบบนี้จะดำรงอยู่เพียงชั่วสมัยหนึ่งระยะหนึ่งเท่านั้น

6.2.3 อีกประการหนึ่ง ความคั่งนิยมชั่วขณะ เป็นกระสวนพฤติกรรมที่ผิดไปจากปกติ โดยสามารถแพร่กระจายออกไปได้อย่างรวดเร็ว และผู้ที่ผิดคิดอยู่กับมันก็จะมีการรับเอาเข้ามาใช้ด้วยความกระตือรือร้น แต่ก็พึงทำความเข้าใจไว้ด้วยว่าพฤติกรรมลักษณะนี้ยังคงเป็นที่นิยมของสังคมในช่วงเวลาอันสั้น มีความแปลกอยู่ตรงที่ว่าเนื้อหาของมันมีความสำคัญโดยที่เป็นที่นิยมยอมรับกันอยู่ทั่วไป ซึ่งมีความแตกต่างจากสมัยนิยม (fashion) ตรงที่ขอบความแปลกประหลาดมากกว่า ส่วนใหญ่จะมีการกระจายออกไปเอง มีการวางแผนน้อยและดำรงอยู่ในเวลาอันสั้น (G.A.-A.G. Theodorson, 1979, p.145) ฉะนั้นความคั่งนิยมชั่วขณะจึงมีความผูกพันอยู่กับระยะเวลามากกว่าอย่างอื่น เพราะขึ้นอยู่กับช่วงเวลาที่ยังยอมรับและนำไปใช้เท่านั้นเอง ส่วนลักษณะอื่น ๆ จะคล้ายคลึงกับสมัยนิยม (fashion) และความคั่งไคล้ (craze) เพราะเป็นการยอมรับและนำกระสวนของพฤติกรรมจากสังคมผู้อื่นนำหรือสหสมัยขนานนำมาใช้ตามความพึงพอใจของตน ๆ จนกว่าจะหมดความนิยมของสังคมไปเอง (ดูเปรียบเทียบในสมัยนิยม, ความคั่งนิยมชั่วขณะ และความบ้าคลั่งในตอนที่ว่าด้วยความบ้าคลั่ง)

6.2.4 ดังได้กล่าวแล้วว่า ความคั่งนิยมชั่วขณะนั้นอยู่ที่ระยะเวลาที่ดำรงอยู่หรือสามารถอยู่ในความยอมรับของสังคมได้ในช่วงระยะเวลาเพียงใดเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ความคั่งนิยมชั่วขณะจึงเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาสั้น ๆ หรือเพียงชั่วระยะเวลาที่เกิดความสนใจแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่ผ่านเข้ามา ดังตัวอย่างที่จะนำมาเป็นเครื่องเปรียบเทียบเพื่อชี้ให้เห็นลักษณะเด่น ๆ ของความคั่งนิยมชั่วขณะ ดังนี้

ก. การนิยมยอมรับอุปกรณ์ที่ให้ความบันเทิง เช่น เครื่องเล่นเกมต่าง ๆ การเล่นสเกต เครื่องรับวิทยุ จักรเย็บผ้า การเล่นกายบริหาร เป็นต้น

ข. คำพูด มีการนำคำพูดเกี่ยวกับคำสแลงจากภาษาต่างประเทศที่ บัญญัติขึ้นมาใหม่ก็ดี คำสแลงคนต่าง ๆ ก็ดี มาใช้ เช่น สะเหว่อ แจ๋ว สวย เป็นต้น คำเหล่านี้เมื่อหมดความนิยมแล้วก็จะสลายไป

ค. ความประพฤตินางอย่าง เช่น การนำเอาแบบอย่างของพฤติกรรมบางประเภทของชาวตะวันตกมาใช้ในสังคมไทย เช่น การจับมือทักทายเมื่อพบกัน เป็นต้น

ง. การแต่งกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งของสตรี เช่น การนิยมกระโปรงสั้น กระโปรงยาว ตามความนิยม เป็นต้น

จ. การนิยมบูชาพระพุทธรูปสามกษัตริย์ โดยอาศัยชื่อยุคสมัยของศิลปกรรมสร้างพระเป็นหลัก คือ

- สมัยเชียงแสน ความประสงค์เพียงเพื่อต้องการให้มีเงินแสนตามคติความเชื่อเท่านั้น แต่ต่อมาเกิดความโลภเข้าครอบงำเงินแสนไม่พอคูน้อยไป จึงเปลี่ยนเป็นพระสมัยล้านนา หรืออาณาจักรล้านช้าง เป็นต้น
- สมัยสุโขทัย วัตถุประสงค์ที่ยอมรับก็เพื่อต้องการความสุขในชีวิตเท่านั้น
- สมัยอู่ทอง เพื่อให้มีทองมากมายตามที่คิดว่าควรจะเป็นเช่นนั้น

การหึงนี้ก็เพียงเพื่อให้ตนเองได้ประสบความสำเร็จดังกล่าวนั้น

ฉ. การนิยมเล่นเครื่องลายคราม อันเป็นของเก่า และเป็นศิลปะวัตถุที่ค่อนข้างจะหายาก ผู้ใดมีไว้ในครอบครองมักจะเป็นที่กล่าวถึงของคนทั่วไป แม้เจ้าตัวเองก็เกิดความภูมิใจเหล่านี้ เป็นต้น

6.2.5 ตามปกติแล้ว ความคลั่งนิยมชั่วขณะนี้มีกำเนิดขึ้นทั่ว ๆ ไป โดยไม่ใ้กำหนดเวลาและสถานที่ไว้แน่ชัดตายตัวลงไป และสามารถกระจายออกไปอย่างรวดเร็วในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในเมื่อมีการกระตุ้นใจให้เอาอย่างกัน (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา 2524, น.142) อันเป็นการคลั่งนิยมที่ขึ้นอยู่กับเวลาแห่งการยอมรับพฤติกรรมประเภทดังกล่าว นั้น จะอย่างไรก็ตาม พึงทำความเข้าใจคว่า พฤติกรรมเกี่ยวกับความคลั่งนิยมชั่วขณะนี้จะ เป็นพฤติกรรมเอาอย่างกัน หรือเป็นพฤติกรรมที่เลียนแบบกัน โดยมีช่วงเวลาที่เป็นที่นิยมยอมรับกันเป็นเกณฑ์ที่คาดว่า จะดำรงอยู่ได้ในระยะเวลาเท่าใด ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมประเภทนี้ ขึ้นอยู่กับความพอใจของสังคมเอง แต่ไม่อาจกำหนดแน่ชัดลงไปตายตัวได้เลย

6.3 สมัยนิยม - Fashion

6.3.1 ลักษณะทั่วไป สมัยนิยมเป็นรูปแบบของพฤติกรรมรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมมวลชน อันเป็นที่ยอมรับกันในสังคมตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ แต่อยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ดังนั้น สมัยนิยมจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีรูปแบบในปทัสถานที่แน่นอน ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในแง่ของวัฒนธรรม และมีเป้าหมายต่อการเปลี่ยนแปลง การยึดติดสมัยนิยมนั้น เป็นวิธีการอันหนึ่งในการผนวก

เอาความเบี่ยงเบนและความคล้ายคลึงกันเข้าไว้ด้วย นั่นคือความเบี่ยงเบนนั้นเนื่องมาจากการปฏิบัติตามประเพณีและความคล้ายคลึงกันตามมาตรฐานที่นิยมกันอย่างจริงจัง การขยายตัวของสมัยนิยมอาจจะยอมรับว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมรวมหมู่ และมีความลงรอยเกี่ยวกัน ตามสมัยนิยมอันเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง โดยปกติสมัยนิยมจะถูกบังคับด้วยค่านิยมที่ไม่เป็นทางการ ค่านิยมทางสังคม (G.A. - A.G. Theodorson, 1979, p.153) เพราะเป็นไปตามพอใจและนิยมยอมรับของสังคมเอง สังคมหนึ่ง ๆ อาจจะยอมรับสมัยนิยมรูปแบบหนึ่ง ๆ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เป็นเวลายาวนานพอสมควร แต่ในขณะที่เดียวกันสมัยนิยมนั้นอาจไม่เป็นที่นิยมยอมรับของสังคมอื่น ๆ ก็ได้เช่นกัน

หากพิจารณาลักษณะของสมัยนิยมในฐานะที่เป็นรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมมวลชน และมีข้อที่น่าพิจารณาอย่างหนึ่ง คือ สมัยนิยมนั้น เป็นพฤติกรรมมวลชนที่มีเหตุผลมากที่สุด ในบรรดาพฤติกรรมมวลชนทั้งปวง เพราะเป็นพฤติกรรมที่สามารถนำมาใช้ได้เหมาะสมกับกาลเทศะที่สังคมยอมรับกันอยู่ตลอดเวลา และบางรูปแบบยังเป็นพฤติกรรมที่มีปรากฏอยู่ทั่วไปจนสามารถถือสภาพเป็นวัฒนธรรมประจำสังคมก็มี เป็นเพียงชนบประเพณีก็คี่ ดังนั้น สมัยนิยมจึงเป็นพฤติกรรมรูปแบบหนึ่ง ซึ่งจัดว่ามีการยอมรับกันมากที่สุดในสังคม

เรื่องสมัยนิยมนี้หากพิจารณาอย่างกว้างขวางแล้ว จะเห็นว่าเป็นรูปแบบอย่างหนึ่งของพฤติกรรมการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม ซึ่งรูปแบบการดำรงชีวิตในรูปของสมัยนิยมนี้มีได้จำกัดอยู่เพียงการปฏิบัติตามแบบของพฤติกรรมเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการนิยมยอมรับอุปกรณ์อื่น ๆ อันจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอันขึ้นอยู่กัเวลาคือยุคสมัยอีกด้วย เช่น ที่อยู่อาศัย เครื่องเรือน ธรรมเนียมในการยังชีพ เป็นต้น

6.3.2 นิยาม "สมัยนิยม"

สมัยนิยมมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านด้วยกัน ในที่นี้จะนำมาเป็นแนวการศึกษา และวิเคราะห์เพื่อให้เห็นความแตกต่างกันและความหลากหลายด้านความคิดที่มีต่อสมัยนิยม โดยการมองสมัยนิยมในฐานะที่เป็นวัตถุชนิดหนึ่งที่มีสภาพเป็นกลาง ส่วนความแตกต่างและความหลากหลายนั้น ขึ้นอยู่กับผู้ที่มองว่าจะเห็นอย่างไร แล้วอธิบายความเห็นนั้นในแง่วิชาการโดยอาศัยความเห็นของตนเป็นที่ฐาน ดังนี้

6.3.2.1 Ross ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาสังคม ได้นิยามสมัณิยัมตามหลักจิตวิทยาไว้ว่า "สมัณิยัมนั้นมักถูกมองว่าเป็นตัวการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเลือกสรรของคน" ซึ่งการมองในลักษณะนี้เป็นการพิจารณาสมัณิยัมในรูปของการเปลี่ยนแปลง โดยถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ย้อนหลังหรือต้องกลับมามีอีกในรูปของการหมุนเวียน โดยการเลือกสรรของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งถึงแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ อาจมีอรรถประโยชน์ที่คิดตามมาด้วย โดยที่มันไม่จำเป็นต้องถูกตัดสินเอง การนิยามสมัณิยัมตามทัศนะของ Ross นี้ จะชี้ให้เห็นความจริง 4 ประการด้วยกัน คือ

- ก. เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยการเลือกสรรของบางกลุ่ม นั่นคือ สมัณิยัมจะสัมพันธ์กับการเลือกหรือการรวมของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง และสมัณิยัมนี้สามารถถ่ายทอดการเลือกนี้ได้
- ข. เป็นสายโซ่แห่งการเปลี่ยนแปลงแก่ไรที่ต้งย้อนกลับมามีอีก
 ตามทัศนะนี้เป็นการมองสมัณิยัมในรูปของการเปลี่ยนแปลงที่มีความคงที่ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่อิงอาศัยปัจจัยของกันและกัน และก่อผลค้ำการเปลี่ยนแปลงที่มีความคงที่นี้เป็นวัฏฏประสงค์บางอย่างที่ทำให้สมัณิยัมขยายตัวออกไปตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ครั้งหนึ่ง ๆ ทั้งนี้จะต้องขึ้นอยู่กับโอกาสของสมัณิยัมที่ปรากฏอยู่กับสมัณิยัมที่แสดงออกในสมัณิยัมต่อมา
- ค. สมัณิยัมอาจเกี่ยวข้องกับอรรถประโยชน์ - นั่นคือ สมัณิยัมแต่ละประเภทแต่ละชนิดต่างมีอรรถประโยชน์ในตัวของมันเอง ส่วนจะมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับตัวของมันเอง
- ง. สมัณิยัมนั้นไม่อาจตัดสินได้ด้วยอรรถประโยชน์ แต่โดยที่อรรถประโยชน์นั้นไม่ใช่ตัวการที่จะใช้ตัดสินสมัณิยัม แม้วัฏฏประสงค์และรายละเอียดต่าง ๆ อาจจักเป็นสมัณิยัมได้โดยไม่จำเป็น

ทงมีอรรดประโยชนบางอยางเลขก็ได

(Vatsyayan, p.270 - 271)

- 6.3.2.2 MacIver & Page ไดใหนิยามของสมัยนิยมไว้ว่า "สมัยนิยม นั้นหมายถึงชั้นตอนการเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับกันทางสังคม ตาม พฤติกรรมที่เกี่ยวกับธรรมเนียม" (R.M. MacIver & Charles H. Page, 1965, p.181) ดังนั้นจึงไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็น สมัยเดียวกับสมัยของเราเองหรือสมัยบรรพบุรุษของเราก็ตาม สมัยนิยมก็ยังเป็นพฤติกรรมที่ต้องถูกจำลองและลอกเลียนแบบมา ตลอด โดยไม่จำเป็นที่จะเป็นเนื้อหาที่แท้จริงของสมัยนิยมเลย ไม่ว่าจะ เป็นชั้นชนชั้นสูง ไม่ว่าจะ เป็นชั้นชนชั้นต่ำก็ตองแรงคึกกันตลอดมา ดังนั้น สมัยนิยมจึงอาจเป็นเพียงบางอยางของสิ่งเหล่านี้ ดังที่ MacIver ได้ระบุไว้ในนิยามว่า สมัยนิยมนั้นเป็นธรรมเนียมก็ ได้ ไม่เป็นธรรมเนียมก็ได้ แต่มันก็ยังทำหน้าที่ในแวดวงของ ธรรมเนียมอยู่นั่นเอง (Ibid., p.27)
- 6.3.2.3 ในช่วงเวลาอันสั้นอาจใช้เป็นวิธีประหารวางรูปแบบได้ โดยให้ ความสัมพันธ์กันตามที่สังคมจะกำหนดขึ้นมา ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับความ คล้ายคลึงกันตามความประสงค์และจงใจ ถึงแม้ค่านิยมค่านิยม- ภาพะจะโคกก่อตัวเป็นรูปร่างขึ้นมาให้มีความคล้ายคลึงกัน เช่นนั้นก็จริง แต่บางครั้งบางคราวจะให้มีลักษณะเหมือนแบบของขบวนการทาง สังคมที่แสดงออกมากก็ตาม แต่อาจจะเห็นเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง ของความสืบต่อค่านิยมค่านิยมชั่วขณะ-สมัยนิยม-ประเพณี โดย ความคล่องนิยมชั่วขณะเป็นเพียงพฤติกรรมที่ปรากฏออกมาชั่วคราว และเป็นพฤติกรรมเฉพาะทาง ส่วนประเพณีนั้นเป็นพฤติกรรมที่มีความ มั่นคงมากและสามารถนำไปใช้โดยทั่วไปได้มากกว่าและสมัยนิยมจะ อยู่ระหว่างทั้งสองนั้น (T.F. Hoult. 1979, p.131)
- อันแสดงให้เห็นความใกล้เคียงกันค่านิยมค่านิยมของคำ 3 คำ คือ

ความคลั่งนิยมชั่วขณะ สมัยนิยม และความคลั่งไคล้ โดยชี้ให้เห็นว่า สมัยนิยมนั้นอยู่ระหว่างความคลั่งนิยมชั่วขณะซึ่งอาจสลายตัวไปรวดเร็วกว่าและไม่คงทนถาวร ส่วนความคลั่งไคล้นั้นย่ำค้ำความรุนแรงบางครั้งถึงขนาดลงมือกระทำเอง เพราะฉะนั้นสมัยนิยมจึงยังคงอยู่ต่อไประหว่างทั้งสองนั้น

6.3.2.4 ใจเป็นเครื่องบอกให้รู้ลักษณะเฉพาะของสังคม โดยเน้น

ก. ความไม่แน่นอนในค่านิยมเครื่องแต่งกาย เครื่องเรือน คนตรี ศิลปะ การพูดและวัฒนธรรมค่านิยมอื่น ๆ ที่สังคมเห็นชอบและเกิดขึ้นติดต่อกันไป โดยมีอายุอยู่ในช่วงระยะเวลาที่ค่อนข้างสั้น การเปลี่ยนแปลงนี้โดยปกติมักจะเกิดขึ้นกับส่วนปลีกย่อยของประเพณีหรือสัจนิยม ซึ่งสังคมถือว่าเป็นรูปแบบถาวรกว่า

ความเปลี่ยนแปลงตามสมัยนิยมนี้ มิได้เกิดขึ้นเนื่องจากของใหม่มีอรรถประโยชน์หรือคุณค่าทางศิลปะเหนือของเก่า

ประเพณีและสัจนิยมมีความถาวรกว่าสมัยนิยมและเนื่องจากประเพณีมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับแบบแผนชีวิตและวัฒนธรรมทั่วไปของกลุ่ม ส่วนความคลั่งนิยมชั่วขณะ (fad) นั้นมีความฉิวเฉียดกว่าและดำรงอยู่ได้ไม่นาน

ข. รูปแบบวัฒนธรรมใด ๆ ก็ตามที่มีอายุค่อนข้างสั้น เช่น สำนักปรัชญาหรือแบบทำนองของศิลปะที่ได้วิวัฒนาการขึ้นมา รูปแบบเหล่านี้ถึงแม้ว่าโดยเนื้อแท้จะมีความหมายมากก็ตาม แต่ก็จะถูกเปลี่ยนแปลงโดยคนกลุ่มอื่นอย่างฉิวเฉียดเพียงเพื่อให้ได้ชื่อเสียงที่เกิดขึ้นจากการอนุโลมตามเท่านั้น

(พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2524, น.147-148)

6.3.3 เรื่องของสมัยนิยมคงได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นการชี้ให้เห็นว่า สมัยนิยมนั้นคืออะไร และมีความสำคัญอย่างไร มีความเกี่ยวเนื่องผูกพันอยู่กับรูปแบบทางพฤติกรรมรูปแบบอื่น ๆ อย่างไร อย่างน้อยอาจใช้เป็นแนวในการเปรียบเทียบในค่านการศึกษาต่อไป อันจะทำให้เห็นความแตกต่างของแต่ละอย่างได้แจ่มชัดยิ่งขึ้น

6.3.4 จากนิยามเหล่านี้ ผู้ศึกษาพึงเปรียบเทียบดูความแตกต่างระหว่างสมัยนิยมกับธรรมเนียมว่าแต่ละอย่าง แต่ละประเภทมีลักษณะและความเป็นไปอย่างไร จากตารางต่อไปนี้

เปรียบเทียบสมัยนิยมและธรรมเนียม

เกณฑ์	ธรรมเนียม (Tradition)	สมัยนิยม (fasion)
1. ลักษณะการแสดงออก	1. เขียนแบบบรรพบุรุษ	1. เขียนแบบคนรุ่นราวคราวเดียวกัน
2. ระยะเวลาที่ดำรงอยู่	2. ดาวร	2. ชั่วคราว
3. การสืบสภาพ	3. หากไม่ปรากฏเพียงครั้งเดียว อาจสิ้นสุดภายหลังได้	3. อาจปรากฏใหม่ได้อีก แม้แต่ที่ครั้งหนึ่งในสมัยเดียวกันมันจะหมดสมัยไปแล้ว
4. แนวการแสดงออก	4. ยึดกฎเกณฑ์	4. ตรงข้ามกับกฎเกณฑ์ (ไม่ยึดกฎเกณฑ์)
5. อิทธิพลการเปลี่ยนแปลง	5. มีแนวโน้มค่อนข้างคงที่ (ยึดถือ)	5. มีแรงจูงใจที่จะรับความแปลกใหม่ที่ยังไม่รู้จักกันดี
6. สภาพการแสดงออก	6. ยึดธรรมเนียม	6. มีการโอ้อวดตัวเองไปพร้อม ๆ กับการเขียนแบบ
7. การแสดงออก	7. เป็นการเขียนแบบและนิสัยเท่านั้น	7. ไม่ยึดถือประเพณีดั้งเดิม
8. ความสัมพันธ์ทางสังคม	8. เกี่ยวพันกับความต้องการของสังคมที่สำคัญและดาวร	8. เกี่ยวพันกับความสำคัญของสังคมที่ไม่สำคัญและชั่วคราว
9. ช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลง	9. การเปลี่ยนแปลงไม่รวดเร็ว และสะดวก	9. การเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและสะดวก
10. เป้าหมายการแสดงออก	10. ยึดความลงรอยเดียวกันโดยเฉพาะให้สัมพันธ์กับวัฒนธรรม	10. เป็นพื้นฐานเพื่อการแสดงออกด้วยตนเองและความแตกต่างที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมโดยเฉพาะ

ดูรายละเอียดใน R.M. MacIver and Charles H. Page, Society - An Introductory analysis, Macmillian, 1965, p.181-188.

6.4 ความบ้าคลั่ง (Craze)

ความบ้าคลั่งเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมรูปแบบหนึ่ง โดยเป็นรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมมวลชน เช่นเดียวกับรูปแบบอื่น ๆ ของพฤติกรรมมวลชน จัดเป็นพฤติกรรมที่ขาดเหตุผลมากที่สุดในการบรรเทาพฤติกรรมมวลชนทุกประเภท เนื่องจากเป็นพฤติกรรมที่ปราศจากการพิจารณาใคร่ครองตามหลักเหตุผล จึงเป็นพฤติกรรมที่ไม่สามารถคงทนดำรงอยู่ในสังคมได้นาน โดยผูกพันอยู่กับความพอใจและอารมณ์ของตนเองเป็นหลัก ตามหลักการทั่วไปเกี่ยวกับพฤติกรรมรวมหมู่ถือว่าความบ้าคลั่งนั้นเป็นเวทีสถานการณ์ที่เกิดขึ้นชั่วระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งตามปกติมักจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมบางอย่างที่ฉาบฉวยและฉิวเป็นมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึกทางอารมณ์ของคน (T.F. Hoult, 1977, p.88) นอกจากนี้ยังถือว่าความบ้าคลั่งนั้นเป็นเพียงกระแสทางพฤติกรรมแบบใหม่ที่เบี่ยงเบนไปจากรูปแบบทางสังคมที่มีความเคร่งครัดทางจารีตประเพณี จะมีการปฏิบัติตาม ๆ กัน อย่างกระตือรือร้นตามสังคมของคนกลุ่มน้อย หรือชุมชนโคธุมชนหนึ่งเท่านั้น โดยที่คนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นไม่ค่อยจะเห็นด้วย (G.A. & A.G. Theodorson, 1979, p.86) เพื่อความเข้าใจในการศึกษา ขออธิบายประกอบดังนี้

6.4.1 ความบ้าคลั่งนี้ เป็นลักษณะของความหลงใหลหรือมัวเมาในสิ่งนั้น ๆ จนผิดปกติเกิดความเพิกเฉลใจในสิ่งนั้น ๆ นั่นคือการแสดงอาการผิดปกติทางจิตประเภทหนึ่ง ส่วนใหญ่มักจะมีการแสดงออกมาอย่างอาการของคนบ้าคลั่ง หากกล่าวโดยปริยาย หมายความว่ามีการหมกมุ่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกินไป อันทำให้เกิดความเพิกเฉลใจและอาจเสียเวลาไปกับเรื่องนั้น ๆ เช่น การคลั่งเครื่องด้วยขามลายคราม การคลั่งเครื่องแต่งกาย การคลั่งไม้ประดับคัมแตง การคลั่งโคล้จิ้งหะ เป็นต้น การคลั่งการสะสมวัตถุชนิดใดชนิดหนึ่ง บ้าช้อลัทธิเทอริ เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะที่พอเห็นได้ คือ

6.4.1.1 เป็นลักษณะที่มีการแสดงออกทางอารมณ์มาก โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ทำให้เสียเวลา ทรัพย์สิน และทรัพยากรอื่น ๆ เป็นการแสดงออกที่ปราศจากเหตุผล ขาดความรับผิดชอบ และไม่คำนึงถึงผลที่จะตามมา จากการแสดงออกนั้น ๆ ด้วย

6.4.1.2 มีลักษณะเป็นโรคระบาดทางสังคมประเภทหนึ่งที่มีการแพร่ติดต่อออกไปอย่างรวดเร็ว เพราะความบ้าคลั่งนี้บางครั้งอาจเป็นที่ยอมรับกันในสังคมโดยไม่ต้องการเหตุผลใด ๆ ทั้งสิ้น โดยอาศัยตัวอย่างที่

เกิดจากการแสดงออกอันเป็นที่ยอมรับกันทางสังคม ในปัจจุบันจะเห็นได้จากการที่วัยรุ่นชอบแสดงตัวเป็นเกย์ โดยเห็นว่าเป็นความโก้เก๋และทันสมัย ทั้งนี้เพราะได้เห็นตัวอย่างการปรากฏตัวของคนสำคัญ และมีชื่อเสียงในวงสังคมที่ปรากฏทางสื่อสารมวลชน เลยทำให้วัยรุ่นอยากทำตามไปคัวย

- 6.4.1.3 มีลักษณะเป็นโรคจิตชนิดหนึ่งที่ต้องการเผชิญกับสถานการณ์ทุกรูปแบบ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับในสังคมและการเผชิญกับสถานการณ์นั้นจะยอมรับทุกรูปแบบโดยเฉพาะอย่างยิ่งความทุกข์ทรมานหรือการบีบคั้น เพื่อต้องการได้รับความเห็นใจ เมตตาสงสารจากผู้อื่น อันเป็นโรคจิตชนิดหนึ่ง ซึ่งผู้ที่มีความวิตกกังวลในสภาพเช่นนี้จะมีลักษณะขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นคนขาดกำลังใจต้องการการทะนุถนอมเอาอกเอาใจจากผู้อื่น ซึ่งมีลักษณะคล้ายเป็น Mesochism คือเกิดความพอใจเมื่อคนได้รับความทุกข์ทรมาน (นุทร ประคินรุวัณิช, 2500, น. 60) ดังกรณีผู้เจ็บป่วยร้องครวญคราง เพื่อให้ผู้อื่นรับรู้และเกิดความรู้สึกสงสาร ซึ่งอาจรวมไปถึงหญิงที่ตลอดบุตรก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน

6.4.2 ความบ้าคลั่งบางครั้งอาจเป็นความคลั่งนิยมชั่วขณะ (fad) หรือสมัยนิยม (fashion) ก็ได้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับประชาชนมาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่ดำรงอยู่ จะเห็นได้จากการที่ประชาชนอาจยอมจ่ายเงินจำนวนมากเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการมาและเอาใจใส่ต่อสิ่งที่ได้มานั้น ดังตัวอย่างที่จะนำมาเป็นอุทาหรณ์พอสังเขปดังนี้

- 6.4.2.1 การมีความเฟื่องฟูการเก็งกำไรที่ดิน (land speculation boom) เป็นแบบอย่างที่รู้จักกันทั่วไปชนิดหนึ่งของความบ้าคลั่ง คือในปีที่ 1920 ประชาชนทุกคนต้องการจะซื้อที่ดินในรัฐฟลอริดาและครอบครองที่ดินนั้น จนทำให้มีการปั่นราคาที่ดินสูงขึ้นไปจนเกินความเป็นจริง

- 6.4.2.2 ระหว่างศตวรรษที่ 17 ชาวดัตช์ (Dutch) เกิดความบ้าคลั่งดอกทิวลิป (Tulip) โดยประชาชนยอมจ่ายทรัพย์สินราคาสูงและประมูลให้ราคาสูงเพื่อให้ได้ดอกทิวลิปที่หายาก จนกระทั่งชาวดัตช์ส่วนใหญ่เกิดการซื้อขายดอกทิวลิปกันขึ้น ดอกทิวลิปที่หายาก อาจจะ

ทำเรื่องมาด้วยราคาแพงมากเท่ากับราคามันหลังหนึ่ง

(Metta Spencer, 1979, p.323)

6.4.3 ความบ้ำคสังเป็นการสร้างควมพอใจบางสิ่งบางอย่างที่เกิขึ้นอย่างรวคเร็ว คือ นิยมและหามาด้วยควมรวคเร็ว ขณะเดียวกันเมื่อเกิดควมเบื่อน่ายก้เลิกไค้อย่างรวคเร็วเช่นกัน จะรอนำตัวอย่างมาแสดงสัก 2-3 แบบ คือ

6.4.3.1 ความบ้ำคสังชนิดฉวยหรือทัน ๆ เช่น การเล่นกอล์ฟสนามเล็ก การทวงหนนทรัพย์สินของ การเต้นจังหวะแบบดูอาดูปู เป็นต้น

6.4.3.2 ความบ้ำคสังควมตึงเครียดหรือนิยมควมตื่นเต้น เช่น ความบ้ำคสังสงคราม ความตื่นเต้นในการประกาศชื่อผู้ที่จะมาเป็นผู้นำ ความตื่นเต้นในการประกาศนามผู้ประสพผลสำเร็จ เป็นต้น

6.4.3.3 ความบ้ำคสังทางเศรษฐกิจ เช่น ความเฟื่องทางการเก็งกำไร หรือการเก็งกำไรจากการเล่นแชร์ เป็นต้น

6.4.3.4 ความบ้ำคสังทางการเมือง เช่น การปราศรัยบนรถหาเสียงของ พรรคการเมือง (band wagons)

6.4.3.5 ความบ้ำคสังด้านการแสดงออก เช่น การบ้ำคสังจังหวะเต้นรำ จังหวะต่าง ๆ เป็นต้น

6.4.3.6 ความบ้ำคสังทางศาสนา เช่น การฟื้นฟู (ศาสนาที่ตายไปแล้วหรือศาสนาที่คนไม่ค่อยจะยอมรับ) เพื่อให้กลับมามีบทบาทใหม่ในสังคม

6.4.3.7 การนิยมชมชอบเครื่องเล่นบางประเภทที่จัดอยู่ในความบ้ำคสังเช่นกัน เช่น การเต้นรำนานที่เรียกว่าเต้นรำแบบมาราธอน (dance marathon) การสะสมแสตมป์ (Stamp Collection) การสะสมของเก่า (Antique Collection) การเล่นต่อรูปตาพ (Jigsaw puzzles) การเล่นไพ่ Canasta และการเล่นต่อเติมตัวอักษรด้วยควมรวคเร็ว เป็นต้น

(P.B. Horton & C.L. Hunt, 1983, p.387)

6.4.4 เป็นวิธีการสร้างควมพึงพอใจให้กับตนเองในรูปของการสร้างควมทุกข์ใจหรือสร้างควมวิทกัถกให้กับผู้อื่น โดยที่ผู้อื่นไม่รู้เรื่องและไม่เข้าใจเหตุผล แต่ต้องจำยอมปฏิบัติตาม

เพื่อความสบายใจของคน และยึดปฏิบัติ ส่วนมากมักเป็นการสร้างสถานการณ์ในยามที่ประชาชนมีความหวาดวิตกกังวลใจเกี่ยวกับความปลอดภัย เจ็บไข้ ด้งกรณีตัวอย่าง ดังนี้

- 6.4.4.1 การสะเคาะเคราะห์โดยการทำพิธีสร้างอวัยวะเพศชาย อันเป็นความเชื่อที่เกิดจากการแนะนำของพระสงฆ์รูปหนึ่งแห่งจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีความเชื่อว่า การกระทำเช่นนั้น จะสามารถช่วยนำภัยพิบัตินานาประการได้
- 6.4.4.2 การม๊าคสังจากการหาขุนเพชร (ปลัดขิก) มาไว้หน้าบ้านของคนของชาวบ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดหนึ่งทางภาคอีสานของประเทศไทย โดยเชื่อกันตามข่าวลือว่าจะมียักษ์มีตนหนึ่งมาจับชายที่มีภรรยาแล้วไปเป็นสามีของตน (คือตายโดยไม่ทราบเหตุผล) หากหญิงใดไม่ต้องการให้สามีตายต้องไปหาขุนเพชรดังกล่าวมาไว้หน้าบ้าน เมื่อยักษ์มีผีมาพบเข้าก็จะเลยไป ไม่เข้ามาข้องแวะกับชายที่บ้านนั้น
- 6.4.4.3 มีการสร้างสถานการณ์โดยการแจบใบปลิวเกี่ยวกับยารักษาโรคมะเร็ง ซึ่งเป็นโรคที่คนกลัวกันมาก และใบปลิวนี้ผู้ใดได้รับจะต้องทำต่อไปอีกท่านละ ๑ ฉบับ ส่งให้ผู้อื่นต่อไป ซึ่งเป็นที่นิยมกันในบุคคลหนึ่งสมัยหนึ่งของไทย สมัยม๊าคสังเรื่อง "จดหมายห่วงลูกใช้- (chain letters)"

เรื่องความม๊าคสังนี้เป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมมวลชน เป็นการแสดงออกร่วมกันของสมาชิกซึ่งไม่ต้องใช้เวลามากนัก เพียงชั่วครั้งชั่วคราวก็จะสลายตัวไป แต่อย่างไรก็ดี ความม๊าคสังที่เป็นรูปแบบของพฤติกรรมมวลชนนี้ ส่วนใหญ่จะไม่เป็นที่นิยมยอมรับกันอย่างกว้างขวางทั่วไป ทั้งสังคม แต่จะเป็นที่นิยมยอมรับเฉพาะกลุ่มคนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

6.4.5 แนวการศึกษาโดยวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ สมัยนิยม (Fashion)
ความคลั่งนิยมชั่วขณะ (Fad) ความม๊าคสัง (Craze)

มีคำอยู่ 2 คำ ที่สัมพันธ์กับสมัยนิยม (Fashion) คือความคลั่งนิยมชั่วขณะ (Fad) และความม๊าคสัง (Craze) คำทั้ง 2 นี้ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับจรรยาภาพและการกระจายของสมัยนิยม คือ เมื่อสมัยนิยมรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งได้รับการนิยมยอมรับอย่างรวดเร็ว

เร็วและกระจายแผ่กว้างออกไปได้มากที่สุด รวดเร็วพอ ๆ กับการแพร่เชื้อของโรคระบาดชนิดใดชนิดหนึ่ง ลักษณะเช่นนี้จึงถือว่าเป็น "ความบ้าคลั่ง (craze)" ความคลั่งนิยมชั่วขณะจะอยู่ระหว่างความบ้าคลั่งกับสมัยนิยม ดังนั้นความคลั่งนิยมชั่วขณะจะกลายเป็นความบ้าคลั่ง ก็ต่อเมื่ออย่างแรกมีจรรยาภาพและกระจายออกไปรวดเร็วมาก และพึงเข้าใจด้วยว่ามีขอบเขตเนื้อหาวิชาที่กว้างขวางมาก เมื่อขอบเขตวิชาเพิ่มขึ้น และสมัยนิยมบรรลุถึงความมั่นคงบางซิคคั่นแล้วมักก็กลายเป็นความคลั่งนิยมชั่วขณะไป

ในกรณีเช่นนี้ที่ศึกษาได้จากกรณีการจัดระบบการศึกษาของไทยเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างคือในยุคหนึ่งสมัยหนึ่ง การศึกษาค้นคว้าทางสังคมศาสตร์ เพื่อผลิตบัณฑิตค่านี้อาจไปเป็นผู้บริหารประเทศ จนทำให้มีผู้มาศึกษาเล่าเรียนที่ด้านสังคมศาสตร์กันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาขารัฐศาสตร์ เพราะจะไปเป็นผู้ดำเนินการบริหารในลักษณะของความเป็นเจ้านายคน ในขณะที่เดียวกัน เรากลัวไม่เห็นความสำคัญจากการศึกษาศาสตร์สาขาอื่น ๆ ปัจจุบัน บัณฑิตสาขานี้ล้นตลาดแรงงาน จึงทำให้ผู้ศึกษาค่านี้นักงานกันมาก และทางรัฐได้ทุ่มเงินในด้านการศึกษาประเทศโดยพยายามส่งเสริมการศึกษาค่านี้นักเทคโนโลยี ปรากฏว่าขณะนี้การศึกษานี้กำลังได้รับความนิยมอย่างสูง เพราะคนส่วนใหญ่หันไปให้ความสนใจและศึกษากันมาก และผู้สำเร็จการศึกษาจากค่านี้นักต่างประสบความสำเร็จในชีวิตกันมากทีเดียว เป็นต้น

Kimball Young ให้ทัศนะว่า ความคลั่งนิยมชั่วขณะนั้น มักจะสัมพันธ์กับสิ่งที่ไม่ค่อยจะมีความสำคัญสำหรับคนทั่วไปมากนัก เช่น เรื่องผ้าอ่อนแพรพรรณบางประเภท เพชรนิลจินดา เป็นต้น ซึ่งไม่เป็นที่นิยมยอมรับของคนทั่วไป เนื่องจากบางอย่างอาจเป็นสิ่งฟุ่มเฟือยและไม่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของคนส่วนใหญ่ และส่วนมากแล้วคนที่คิดว่าตนจะเป็นฝ่ายหน้าสมัยหรือทันสมัยเสมอ นั้น มักจะมีความพอใจกระตือรือร้นที่จะแสวงหาและมีความสนใจกับสิ่งเหล่านั้น เพื่อสนองความพอใจของตน จนกลายเป็นความบ้าคลั่งไป คือประเภทหลงใหลจนลืมดูคุณค่าไม่ขึ้นนั่นเอง เช่น การบ้าคลั่งซื้อตัวเลี้ยง การบ้าคลั่งต้นไม้ การสะสมของเก่า เป็นต้น

สมัยนิยมนั้นสามารถแพร่กระจายออกไปกว้างขวาง และเปลี่ยนแปลงไปสู่ความคลั่งนิยมชั่วขณะได้ ตามความรู้สึกทั่วไปแล้ว จัดเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่และแปลก การที่จะให้แพร่กระจายกว้างขวางแพร่หลายออกไปเพื่อให้เป็นที่นิยมยอมรับของมหาชนทั่วไปอย่างกว้างขวางนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการโฆษณาชวนเชื่อ (propaganda) การโฆษณาสินค้า (advertisement) หรืออาจ

ยังเกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กัน (concurrency) กับระยะเวลาและความสนใจที่ประชาชนมีต่อเรื่องราวต่าง ๆ เป็นต้น วิธีการดังกล่าวนี้ เป็นการใ้การโฆษณาชวนเชื่ออย่างมีประสิทธิภาพ อันอาจก่อให้เกิดประโยชน์ที่จะสามารถเปลี่ยนสมันิยมให้เป็นความคลั่งนิยมชั่วขณะ และความคลั่งนิยมชั่วขณะก็อาจเปลี่ยนเป็นความคลั่งใคล้ได้ตลอดเวลา ความจริงแล้วความบ้าคลั่ง (craze) เป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของความคลั่งนิยมชั่วขณะเท่านั้น

เรา อาจศึกษาเปรียบเทียบสมันิยม (fashion) ความคลั่งนิยมชั่วขณะ (fad) และความบ้าคลั่ง (craze) ได้จากการเปลี่ยนแปลงการนิยมยอมรับซึ่งมีอยู่ในยุคหนึ่งสมัยหนึ่งในอดีตอันไม่นานมานี้ คือ จังหวะเต้นรำที่เป็นที่นิยมยอมรับกันในยุคหนึ่งสมัยหนึ่ง คือ Rock n' Roll ได้เป็นที่นิยมยอมรับของคนทั่วไป และกลายเป็นความบ้าคลั่ง ซึ่งความจริงแล้วก็ยังเป็นเพียงรูปแบบของการเต้นรำจังหวะหนึ่งเท่านั้น ต่อมารูปแบบการเต้นรำจังหวะ Rock n' Roll ได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัย คนหันมานิยมเต้นรำจังหวะ "Twist" เมื่อ Twist ไม่ได้รับความนิยมเพียงพอ ผู้คนหันมานิยม Break dance จนถึงปัจจุบันนิยม Disco Theque ซึ่งจะเปลี่ยนไปเป็นอะไรอีกไม่รู้ได้

จากตัวอย่างนี้ โดยการเปรียบเทียบกันแล้ว สมันิยมใช้เวลาานานที่จะกระจายออกไปทั่วถึงกัน ความคลั่งนิยมชั่วขณะก็ใช้เวลาน้อยกว่าสมันิยม ส่วนการบ้าคลั่งนั้นเป็นการนิยมยอมรับอย่างฉิวเฉียดขึ้นมาไม่ขึ้น และสามารถดำรงอยู่ได้ตามความนิยมชมชอบของประชาชน

จากการนำสมันิยม ความคลั่งนิยมชั่วขณะ และความบ้าคลั่งมากล่าวถึงในที่นี้ ก็เพื่อแสดงให้เห็นความผูกพันที่สังคมยอมรับและระยะเวลาที่มันดำรงอยู่ ตลอดจนลักษณะอาการที่ปรากฏออกมา เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาและมองเห็นลักษณะที่เป็นองค์ประกอบเฉพาะตัวของแต่ละชนิด แต่ละประเภท หากไม่นำมาอธิบายเช่นนี้เกรงจะสร้างความงุนงงแก่ผู้ศึกษา เพราะอย่างน้อยก็ในเชิงการเปรียบเทียบ

6.5 ฮิสทีเรียหมู่ (Mass hysteria)

ฮิสทีเรียหมู่ (Mass hysteria) เป็นเรื่องของปรากฏการณ์ทางสังคมประเภทหนึ่ง อันเป็นปรากฏการณ์ด้านรูปแบบพฤติกรรมมวลชน ความจริงแล้วมักเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทางจิต ของสมาชิกสังคมเป็นสำคัญ แต่เนื่องจากปรากฏการณ์ทางจิตประเภทนี้ มักเกิดกับสมาชิกสังคมบางส่วนหรือบางคนเท่านั้น ไม่ทั่วไปทั้งสังคมจึงไม่ค่อยปรากฏเด่นชัดมากนัก เพื่อความเข้าใจเรื่อง ฮิสทีเรียหมู่ ขออธิบายขอเป็นแนวในการศึกษาสืบต่อไป ดังนี้

6.5.1 ฮิสทีเรียหมู่ (Mass hysteria) เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมประเภทหนึ่งใน รูปแบบของพฤติกรรมมวลชน อันเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากความวิตกกังวลหรือความผิดปกติทางจิต ใน ลักษณะของความบังเอิญจากเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งที่ได้ประสบมาทั้งทางตรงและทางอ้อม อันถือว่าเป็นความผิดปกติทางจิต ทำให้เกิดความกระวนกระวายใจ ไม่เป็นระเบียบและสับสนทางพฤติกรรม พฤติกรรมที่แสดงออกมามีการปราศจากการควบคุม ส่วนใหญ่จะปรากฏในอาการต่าง ๆ เช่น จิตหลอน อารมณ์ที่ไม่มั่นคง คือมีอาการทางอารมณ์หวั่นไหวไม่คงที่แน่นอนและอ่อนแอ (เคโซ สวานานท์, 2512, น.133)

6.5.2 ในด้านความหวั่นไหวทางอารมณ์ มักเกิดจากความกลัวอันฝังจิตฝังใจหรือ ปฏิกริยาโกรธซึ่ง จนถึงกับล้มตัวแบบหนึ่ง ซึ่งแผ่กระจายกว้างขวางออกไป อันเป็นการสร้างความ บุ่งเหยิงและความวุ่นวายมากให้เกิดขึ้นในสังคม โดยปรากฏเป็นพฤติกรรมที่ขึ้นอยู่กับอาการหลอน ของจิตที่เกิดจากความเชื่อที่ผิด ๆ ที่ฝังใจอยู่

6.5.3 หากพิจารณาในแง่ของประวัติศาสตร์แล้ว จะเห็นว่า บ้างก็ต่าง ๆ โดยเฉพาะ อย่างยิ่ง ความกลัวภัยพิบัติหรืออันตรายอย่างใดอย่างหนึ่ง รวมทั้งโรคระบาดด้วย มักเป็นหัวการ ก่อปฏิกริยาให้เกิดสภาวะฮิสทีเรียหมู่ขึ้น (Yoberg, 1982, p.132) ดังกรณีของเด็กนักเรียนแห่ง หนึ่งย่านคลองบางแกว ภาษีเจริญ ใ กลิ่นหลอมพลาสติกจากโรงงานซึ่งตั้งอยู่ฝั่งคลองตรงข้ามกับ โรงเรียนแล้วเกิดอาการหายใจติดขัด หน้ามืด ตาลาย วิงเวียนศีรษะ คลื่นเหียนและอาเจียนน้ำลาย ยืด จนทางโรงเรียนต้องนำส่งโรงพยาบาลจากการวินิจฉัยของคณะแพทย์ ปรากฏว่า เป็นอาการ ของโรค "ขวัญเสีย" กล่าวคือ บรรดาเด็กเหล่านี้เคยได้รับบาดเจ็บเพราะกลิ่นพลาสติกในครั้งที่ แล้ว เมื่อมาสูดกลิ่นที่ขณะพักงานของโรงงานกำลังทำความสะอาดในตอนบ่าย ก็เกิดอุปาทวน พา

กันเป็นอภินิหารมีคไปตาม ๆ กัน (จากคำสัมภาษณ์ของนายแพทย์วรัญญู เอ็มมาค ใน นสพ. ไทยรัฐ ฉบับ 31/11130, ธันวาคม 12 ก.ค. 31)

6.5.4 ความจริงแล้ว ฮิสทีเรียหมูนั่นแปลกที่จะไม่เกิดขึ้นง่ายนัก ส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องความตื่นตระหนก และความไม่เข้าใจสภาพใด ๆ ที่คนส่วนมากไม่เคยประสบมาก่อน (Spencer, 1979, p.323) และมีปรากฏในรูปแบบความเข้าใจผิดต่อสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความตระหนกตกใจ เป็นสภาพจิตที่ขาดเหตุผลมากที่สุด ที่คนจำนวนมากต่างร่วมประสมอยู่ในสภาพเช่นนั้น และเป็นเหตุก่อให้เกิดความกระวนกระวายใจ (anxiety) ขึ้น ดังกรณี Orson Wells ได้ฉ้อโกงการวิทยุขึ้นมารายการหนึ่งในปี ค.ศ. 1930 โดยนำเรื่อง "สงครามโลก" อันเป็นบทประพันธ์ของ H.G. Wells มาทำบทวิทยุ และให้เสียงประกอบการบรรยายเหมือนข่าวสงครามจริง ๆ มาก โดยรายงานการบุกเกาะตะวันออกของมนุษย์โลกควาฮังการ ปรากฏว่ามีผู้ฟังจำนวนมากที่เชื่อเรื่องราวจากบทบรรยายทางวิทยุ นั้น จึงต่างพากันตื่นตระหนกตกใจมาก ถึงกับบางคนขึ้นรถขับหนีไปเลยก็มี

6.5.5 นอกจากลักษณะดังกล่าวมาแล้ว ฮิสทีเรียยังมีลักษณะที่เป็นการแสดงออกด้านความเชื่อที่ตึงเครียดหรือพฤติกรรมที่ไร้เหตุผล ซึ่งมักจะแพร่ออกไปตามหมู่คนจำนวนหนึ่ง (Horton & Hunt, 1983, p.387) อันเป็นการแสดงออกที่มักเกิดขึ้นจากความสะเทือนใจเฉพาะตัวบุคคล ไม่ใช่เกิดจากความกลัวหรือตื่นตระหนกตกใจ แต่มักเป็นความรู้สึกที่ก่อให้เกิดความประทับใจจากปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือความสุขใจจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งจนปรากฏออกมาทางพฤติกรรมเช่น น้ำตาไหลออกมาโดยไม่รู้ตัว หรือเกิดความรู้สึกหมกมิดเป็นลมล้มพับไปเลย กรณีตัวอย่างที่ศึกษาได้จาก

- ก. การชมการแข่งมหรสพ เกิดความสนุกสนาน มีอารมณ์ร่วมกับผู้แสดง ประทับใจในบทบาทของผู้แสดงถึงกับหัวเราะจนน้ำตาไหล หรือร้องไห้โดยไม่รู้ตัว เช่น การชมละครคอนเสิร์ตสาวเครือฟ้า หรือชมภาพยนตร์เรื่อง ธรณีกรรแสง เป็นต้น
- ข. การรับทราบข่าวอันก่อให้เกิดความสะเทือนใจต่อข่าว เช่น ข่าวชัยชนะของนักกีฬาไทย เป็นต้น มีความยินดีมากถึงกับกระโดดหัวลอยก็มี

นอกจากนี้ ฮิสทีเรียหมู้อาจเป็นพฤติกรรมที่สามารถก่อให้เกิดอันตรายได้เหมือนกัน และยังอาจเป็นปัจจัยทำให้ประชาชนเกิดความอ่อนแอ หรือกลายเป็นบุคคลอันซึ่งคมไม่

สิ่งประสงค์ โดยไม่มีความรับผิดชอบใด ๆ ต่อปัญหาต่าง ๆ ของสังคมอย่างแท้จริงได้ อาจกลายเป็นเหยื่อผู้บริสุทธิ์ของฮิสทีเรียหมู่ไปโดยปริยาย ดังกรณีพวก "แพะรับบาป" ที่ไม่เคยเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ใด ๆ เลย ในบางครั้งอาจเป็นผู้ที่ถูกมองไม่พึงประสงค์ มีพลังน้อยเหล่านี้ก็อาจถูกฝ่ายบริหารนำมาอ้างอิงอย่างเปิดเผย โดยประสงค์จะเบนความสนใจออกไป จากแหล่งต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจและการเมือง ดังที่ปรากฏออกมาอย่างแจ่มแจ้งในค่านิยมปัญหาต่าง ๆ

จากเรื่องราวที่ประมวลมาข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าฮิสทีเรียหมู่นั้น มีลักษณะทางสังคม-วิทยา คือ

1. เป็นรูปแบบของพฤติกรรมมวลชนประเภทหนึ่ง ซึ่งมีการแสดงออกทางพฤติกรรมที่ปราศจากเหตุผลมากที่สุด ไม่มีต้นไม่มีปลาย
2. การแสดงออกทางพฤติกรรมในรูปแบบของฮิสทีเรียหมู่นั้นเป็นการแสดงออกที่ขาดระเบียบและปรากฏออกมาโดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว เนื่องจากเป็นพฤติกรรมที่ไม่ได้เตรียมการไว้ล่วงหน้า
3. ส่วนใหญ่แล้วจะปรากฏออกมาเป็นอาการทางอารมณ์ที่ไม่สามารถจะบังคับหรือควบคุมได้

คังนั้นฮิสทีเรียหมู่นี้จึงมีลักษณะดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น มีตัวอย่างที่จะขอนำมาอธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

1. กลุ่มชนที่อยู่ในภาวะปราศจากสติสัมปชัญญะ ปราศจากการควบคุมจากกลไกต่าง ๆ อาจแสดงอาการให้ปรากฏออกมาภายนอกได้ เช่น ความตื่นตระหนกตกใจจากการประสมเหตุการณ์อันน่าสยดสยอง ดังกรณีอุบัติเหตุรถชนกัน โดยต่างคนต่างร้องกรี๊ดออกมาโดยไม่รู้ตัว
2. มวลชนที่อยู่ในภาวะของความมีอารมณ์อ่อนไหวง่ายอาจถูกหวนโดยเปล่งออกมาเป็นคำพูดต่าง ๆ โดยที่ตนไม่ได้ตั้งใจ ทั้งนี้เพราะผลจากการตกใจง่ายและขาดความรู้สึกรู้สีกตัว
3. วิทยุที่เพิ่มการแข่งขันกีฬา อาจมีอารมณ์ร่วม โดยแสดงความตื่นตัวออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ที่ปราศจากเหตุผล เช่น การร้องกรี๊ดกร๊ากของกลุ่มผู้หญิง การดูหมิ่นศาลแข่งของกลุ่มผู้ชายที่ผิดหวังจากความตั้งใจของพวกเขา เป็นต้น

ทั้งหมดเหล่านี้ ล้วนเป็นลักษณะอาการของฮีสทีเรียหูฟังสั้น แต่พึงเข้าใจว่าฮีสทีเรียหู
นั้น เป็นโรคจิตชนิดหนึ่งของสังคม เป็นโรคที่ไม่สามารถติดต่อกันได้ แต่อาจถ่ายทอดกันทางพฤติกรรม
ได้ เพราะฉะนั้นฮีสทีเรียหูฟังจึงเป็นเพียงปรากฏการณ์ทางจิตอย่างหนึ่งเท่านั้น และอาจมีอิทธิพลทำให้
สังคมเกิดความอ่อนแอ ในรูปแบบต่าง ๆ ก็เป็นได้ เช่น โรคความหวาดกลัว การขาดสติสัมปชัญญะ
ของสมาชิกทั้งหลาย เป็นต้น

7. บทสรุป

มวลชน จัดเป็นพฤติกรรมรวมหมู่ประเภทหนึ่ง เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค้อยู่จักกัน แต่มาอยู่ใกล้กัน มีความสัมพันธ์กันแต่เพียงหลวม ๆ โดยแต่ละคนต่างมีวัตถุประสงค์ตรงกัน บุคคลต่าง ๆ ของมวลชนนั้นอาจกระจัดกระจายกันออกไป จะไม่มีการกระทำอย่างใดต่อกันทางสังคมกับคนอื่นในสังคมปกติ

ตามปกติมวลชนนั้นจะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่หลวม ๆ ซึ่งสมาชิกในมวลชน ไม่ได้ติดต่อสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละคนมักจะมีภูมิหลังต่างกัน เช่น วัฒนธรรม สถานภาพ ฐานะทางชั้นชน ตำแหน่ง หน้าที่ อาชีพไม่เหมือนกัน แต่ละคนมีลักษณะความเป็นปัจเจกบุคคล คือมีความรู้สึกแยกตนเองออกจากผู้อื่นซึ่งไม่รู้จักกันมาก่อน มีการรู้เรื่องของกันและกัน โดยผ่านทางสื่อสารมวลชน การมีความสนใจและความคิดเห็นต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสื่อสารมวลชน อันอาจก่อตัวมวลชนจากอิทธิพลของนักโฆษณาชวนเชื่อได้ มวลชนนั้นตามปกติแล้ว ส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่เป็นทางการมาก มักเกิดขึ้นในสังคมเมืองหลวง หรือในสังคมอุตสาหกรรม อันเป็นสังคมที่รวมอนุวัฒนธรรม ซึ่งสมาชิกแต่ละคนต่างมีภูมิหลังต่างกัน ดังได้กล่าวแล้ว อันเป็นเครื่องบ่งบอกถึงลักษณะ อันเป็นองค์ประกอบของมวลชนทั้งสิ้น ดังนั้นมวลชนจึงเป็นมวลรวมของคน ที่ต่างมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายตรงกัน

ในสังคมเมืองหลวง หรือสังคมอุตสาหกรรมจะเกิดสังคมมวลชนขึ้น โดยสังคมนั้นจะประกอบด้วยสมาชิกที่มีความผูกพันอยู่กับความมีเหตุผล มีการติดต่อกันที่เป็นทางการ ไม่เจาะจงตัวบุคคลมีลักษณะที่อิงอาศัยสถาบันเป็นหลัก นอกจากนี้ สังคมมวลชนจะมีลักษณะของความเป็นอนโม่ (anomie) คือมีความแตกแยก โดยสมาชิกจะมีความก้าวร้าวและแยกตัวออกไปอยู่โดดเดี่ยวต่างคนต่างอยู่ในลักษณะของภาวะออกหาก (alienation) อีกด้วย แต่อย่างไรก็ดี สังคมมวลชนนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นสังคมที่มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจหรือสังคมอุดมโภคา เป็นสังคมที่มีความอุดมสมบูรณ์ พร้อมมูลด้วยสิ่งทีทุกคนพึงประสงค์ เป็นสังคมอันเป็นที่รวมของคนกลุ่มน้อยที่เรียกว่าชนต่างวัฒนธรรม และส่วนใหญ่เป็นสังคมที่มีลักษณะผู้ชั้นนำ มีความเป็นอยู่อันแตกต่างไปจากเดิม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมมูลทางโภคาทรัพย์ของแต่ละคน อันทำให้เกิดความรู้สึกไม่ท้องพึง

หาและอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่น และมีโครงสร้างที่เป็นหน่วยทางการเมืองและสังคมสมัยใหม่ที่ใหญ่โตมาก อันเกิดจากการรวมตัวกันของประชาชนเอง พร้อมกันนั้น ยังสามารถทำลายสังคมชาวนาน อันเป็นสังคมดั้งเดิมอีกด้วย ดังนั้น สังคมมวลชน หากพิจารณาแล้ว จะเห็นว่าเป็นลักษณะเฉพาะที่กล่าวถึงการมีสภาวะนิรันดร์ คือสมาชิกส่วนมากมักไม่ค่อยรู้จักมักคุ้นกันเป็นส่วนตัว สังคมมีจรรยาภาพ คือการเคลื่อนไหวค้ำต่าง ๆ อยู่เสมอ อันเป็นเรื่องของสังคมเมือง สมาชิกมีความสัมพันธ์ในรูปพฤกษนิยม คือมีความเป็นระเบียบแบบแผนและทางการเมืองมาก สมาชิกแต่ละคนส่วนใหญ่มักมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านบทบาทและสถานการณ์ ส่วนใหญ่มักจะมีค่านิยมทางประเพณีและเป้าหมายที่ตรงกัน นอกจากนี้สังคมมวลชน ยังเป็นสังคมที่รวมหลักการและแนวคิดเห็นที่มีอิทธิพลมากแห่งหนึ่ง อันถือว่าเป็นสังคมร่วมสมัย ซึ่งสมาชิกส่วนมากมักจะไม่แตกต่างกัน มีความเท่าเทียมกัน เพราะถือว่าไม่มีความเป็นปัจเจกบุคคล ถือว่างานเป็นเพียงกิจประจำวันอย่างหนึ่ง และยังทำให้คนแยกตัวออกไปโคกเคี้ยวอีกด้วย คติความเชื่อทางศาสนา จะถูกลดอิทธิพลลง และคนส่วนใหญ่หันไปคลั่งอุคมคติ ความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้อื่นที่มีอยู่เดิมจะลดลง แม้กับสมาชิกครอบครัวก็ไม่ค่อยจะมีความสัมพันธ์กันมากนัก ในด้านการเมืองมักไม่ค่อยสนใจ และจะกระทำตามความพอใจโดยพลการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้อำนาจตามขั้นตอนของทางราชการ รวมไปถึงการลดความซาบซึ่งค่านิยมวัฒนธรรม วรรณคดี ปรัชญา เป็นต้น ทั้งนี้โดยการประเมินค่าตัวเองสูงเกินไปนั่นเอง ตามธรรมชาติของสังคมมวลชน

ตามปกติ มวลชนนั้นมักจะเป็นอยู่อย่างโคก ๆ การตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ มักขึ้นอยู่กับกระแสจากสื่อสารมวลชน ซึ่งอาจมาในรูปแบบต่าง ๆ กัน ที่เรามักจะเรียกกันว่านักโฆษณาชวนเชื่อที่อาจเข้าใจจุดอ่อนได้ ประชาชนอาจมีการกระทำที่ขาดวิจรรณญาณและเหตุผล ในการพิจารณาไตร่ตรอง เมื่อได้รับการกดดันและเกิดปัญหาขึ้น โดยสมาชิกแต่ละคนหรือส่วนใหญ่เกิดความรู้สึกว่ามีอยู่ร่วมกัน มีการปลุกปั่นยุยงมวลชนที่ได้รับความกดดัน และเกิดปัญหาต่าง ๆ อาจกลายเป็นฝูงชนวุ่นวายขึ้นมาได้ง่ายและอาจมีการสร้างมทิมวลชนขึ้นมา โดยการปลุกปั่นยุยงของนักโฆษณาชวนเชื่อที่รู้และเข้าใจจุดอ่อนดังกล่าว โดยใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจตามปรากฏการณ์ที่กำหนดขึ้นมาเท่านั้น

มวลชนมีการแสดงออกทางพฤติกรรมในรูปของสังคมผู้นำ เนื่องจากการกระจัดกระจายกันของสมาชิกมวลชนเอง เพื่อแสดงออกตามสภาพสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนั้นในอันที่จะให้เข้ากันได้ ดังนั้น จึงได้เกิดพฤติกรรมมวลชนขึ้น โดยมีการแสดงออกเพื่อให้เข้ารูปรอยเดียวกันจากอิทธิพลของมวลชน ซึ่งเป็นผลจากความเปลี่ยนแปลงด้านความสนใจและรสนิยมของมวลชนทางสังคมวิทยาถือว่า พฤติกรรมมวลชนนั้น สมาชิกมักจะมีการติดต่อกันที่ไม่เจาะจงตัวบุคคล เนื่องจากประชากรมีจำนวนมาก สมาชิกจึงจะมีการติดต่อกันเองทางอ้อม โดยวิธีการที่หลากหลายไร้กฎเกณฑ์ เพื่อต้องการความเป็นกันเอง การติดต่อกันสื่อสารมวลชน มักดำเนินไปตามบทบาทเฉพาะที่สำคัญ ๆ เท่านั้น ดังนั้นการติดต่อกันจึงอาจทำได้เป็นส่วนตัว ไม่จำเป็นต้องทำทั้งกลุ่ม อันอาจรวมไปถึงระดับของพฤติกรรม ความเชื่อและความสนใจที่ขยายวงกว้างออกไป ตั้งแต่ขบวนการทางการเมืองยุคใหม่ พฤติกรรมรูปแบบต่าง ๆ คือ ข่าวลือ อันเป็นการกระจายข่าวสารตามความพอใจของผู้พูดและมีปราศจากข้อมูลที่เป็นจริง ความคลั่งนิยมชั่วขณะคือการมีพฤติกรรมที่ขาดเหตุผล โดยการยอมรับกิจการใด ๆ อันเป็นที่นิยมยอมรับกันในยุคนั้นสมัยนั้น อันเป็นการยอมรับเพียงชั่วบุคคลหนึ่งสมัยหนึ่งเท่านั้น สมัยนิยมเป็นพฤติกรรมมวลชนที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง จัดเป็นพฤติกรรมมวลชนที่มีเหตุผลมากที่สุด ในบรรดาพฤติกรรมมวลชนทั้งปวง เพราะเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป บางรูปแบบอาจใช้ในรูปของชนประเพณี และวัฒนธรรมก็มี ทั้งนี้เพราะสมัยนิยมเป็นตัวการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการเลือกสรรของคน มีขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงอันเป็นที่ยอมรับกันทางสังคม อันขึ้นอยู่กับการเวลา นอกจากนี้พฤติกรรมมวลชนยังปรากฏในรูปของความบ้าคลั่ง อันอาจเกิดขึ้นจากการแสดงออกทางอารมณ์มากเกินไปโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล อาจมีลักษณะเป็นโรคระบาดทางสังคมประเภทหนึ่ง ที่มีการแพร่ออกไปอย่างรวดเร็ว และมีลักษณะเป็นโรคจิตชนิดหนึ่งที่เผชิญกับสถานการณ์ทุกรูปแบบ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับในสังคม ความบ้าคลั่งนี้จัดเป็นรูปแบบของมวลชนที่ขาดเหตุผลมากที่สุด ส่วนรูปแบบพฤติกรรมมวลชนประการสุดท้าย เป็นเรื่องของผีที่เรี่ยหนุ อันเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมประเภทหนึ่ง ซึ่งเกิดจากความวิปลาส หรือวิปริตทางจิตในลักษณะของความบังงิจใจจากเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ที่ได้เคยประสบมาทั้งทางตรงและทางอ้อม มักก่อความหวั่นไหวทางอารมณ์ที่เกิดจากความกลัวอันบังงิจบังใจ ความประทับใจจากเหตุการณ์หรือปฏิกิริยาโกรธซึ่ง จนถึงกับลืมตัวก็มี อันอาจก่อความไม่สงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นในสังคมก็ได้

8. คำศัพท์ที่ควรรู้

ข่าวลือ - Rumor

ข่าวที่ทุกคนทั่วไป แต่ยังไม่มียืนยันได้แน่นอน จัดเป็นข่าวยกเมฆ ไม่น่าเชื่อถือ ไซ้เป็นหลักฐานอ้างอิงทางการไม่ได้

ความคลั่งนิยมชั่วคราว - Fad

ความนิยมที่เกิดขึ้นชั่วคราวระยะเวลาสั้น ๆ หรือความสนใจสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่เข้ามา เช่น ภาษาพูด ความประหลาด การแต่งกาย เป็นต้น และสามารถกระจายไปได้อย่างรวดเร็ว เมื่อมีการกระตุ้นหรือจูงใจให้เขาอย่างกัน (พ.ส.ร., น. 142) เป็นพฤติกรรมที่ไม่ค่อยจะมีเหตุผล

ความบ้าคลั่ง, ความคลั่งไคล้ - Craze

หลงใหลหรือมีวามเอาใจในสิ่งนั้น ๆ จนผิดปกติ มักนิยมชมชอบสะสมสิ่งของต่าง ๆ ไว้มากจนเกินความจำเป็น ตลอดจนนิยมชมชอบพฤติกรรมบางอย่างมากมายจนติดเป็นนิสัย

หมกมุ่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกินไป เช่น คลั่งอ่านหนังสือ คลั่งเล่นกล้ายไม้ (พ.ร., น. 173)

เป็นพฤติกรรมที่ปราศจากเหตุผลมากที่สุด

จดหมายลูกโซ่ - Chain letter

จดหมายที่ผู้ส่งเขียนแจ้งความประสงค์ให้ผู้รับเขียนส่งต่อผู้รับอื่น ๆ โดยวิธีการปฏิบัติเช่นเดียวกัน

จรรยาภาพ - Mobility

การแพร่กระจายของลักษณะการวัฒนธรรมจากแหล่งและระดับหนึ่งสู่อีกแหล่งและระดับหนึ่ง และการเคลื่อนที่ของบุคคลหรือกลุ่มจากตำแหน่งทางสังคมตำแหน่งหนึ่งไปสู่อีกตำแหน่งหนึ่ง (พ.ส.ร., น. 231) ทั้งภายในช่วงชั้นหรือระดับสังคมเดียวกัน ทั้งจะเลื่อนสูงหรือต่ำลงก็ได้ ซึ่งมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนฐานะของบุคคลจากรนชั้นหนึ่งไปสู่อีกชั้นหนึ่ง

พฤติกรรมมวลชน - Mass behavior

เป็นพฤติกรรมเลียนแบบผู้อื่น หรือเอาอย่างผู้อื่น โดยสมาชิกมีความสัมพันธ์กันด้านกายภาพ มีการกระทำที่แสดงออกถึงวัตถุประสงค์ร่วมกัน ตามปกติแล้วพฤติกรรมมวลชนจัดเป็นพฤติกรรมรวมหมู่รูปแบบหนึ่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับการศึกษาที่ไม่มีการเจาะจงตัวบุคคล และเป็นการติดต่อกันทางอ้อม ในระหว่างสมาชิกด้วยกัน ยังมีความหลากหลายและไม่มีการผูกมัดโดยเฉพาะ

แพะรับบาป - Scapegoat

คนที่รับเคราะห์กรรมแทนผู้อื่นที่ทำการนั้น (พ.ร., น.604)

ภาวะออกห่าง - Alienation

1. ภาวะที่บุคคลออกห่าง หรือห่างเหินจากกลุ่มสมรส
2. ภาวะความวิตกกังวล หรือความเลือนลางจากภาวะปกติของจิต (พ.ส.ร., น.14)

มติมวลชน - Mass opinion

ความคิดเห็นของมวลชนที่เกิดขึ้นจากการถูกปลุกปั่นยุยงโดยนักโฆษณาชวนเชื่อ หรือผู้เข้าใจจุดอ่อน และจากการปลุกปั่นยุยงนี้ อาจกลายเป็นฝูงชนวุ่นวาย (mob) ได้

มวลชน - Mass

คนจำนวนมากอยู่รวมกันในสังคมเดียวกัน โดยมีความสัมพันธ์แต่เพียงหลวม ๆ ผิวเผิน ไม่แน่นแฟ้น แต่ละคนไม่ได้ติดต่อกันสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เนื่องจากมีภูมิหลังต่างกัน แต่มีผลประโยชน์ร่วมกันในฐานะที่อยู่รวมกันในสังคมเดียวกัน แต่ละคนมีลักษณะเป็นปัจเจกชน โดยมีความรู้สึกแยกตนเองออกจากผู้อื่น ต่างคนต่างอยู่และไม่ประสงค์จะรู้จักกันด้วย ต่างรู้เรื่องของตัวเองและกันโดยผ่านทางสื่อมวลชน มีลักษณะเป็นหุติภูมิ มีความเป็นสถायันมาก เนื่องจากมีการติดต่อกันและกันเป็นทางการ

มวลชนชุมนุม - Assemble mass

เป็นมวลรวมของมวลชนประเภทหนึ่งที่มวลชนต่างมาชุมนุมร่วมกันเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง

สมัยนิยม - Fashion

การแปรผันในค่านเครื่องแต่งกาย เครื่องเรือน คนตรี ศิลปะ และวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่สังคมเห็นชอบ และเกิดขึ้นติดต่อกันไป โดยมีอายุอยู่ในช่วงเวลาที่ค่อนข้างสั้น รูปแบบวัฒนธรรมใด ๆ ที่มีอายุค่อนข้างสั้น เช่น สำนักปรัชญา หรือแบบทำนองของศิลปะที่ได้รับเกียรติภูมิ (พ.ศ.ร., น.147-148)

เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นพฤติกรรมที่เป็นเหตุผลที่สุด

สังคมผู้ผู้นำ - other direction

เป็นสังคมที่เลียนแบบหรือทำตามผู้อื่น เป็นการเอาอย่างทางพฤติกรรมบางอย่าง

สังคมมวลชน - Mass Society

เป็นสังคมประเภทผู้ผู้นำ มักปรากฏในสังคมเมืองหรือสังคมอุตสาหกรรม อันเป็นสังคมที่มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจหรือสังคมอุตสาหกรรม แต่สภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกมักโดดเดี่ยวอ้างว้างมีลักษณะแยกตัวออกจากผู้อื่น สังคมมวลชนมีลักษณะเป็นอโนมี คือ มีความไร้บรรทัดฐาน ความเสียระเบียบทางสังคมและรวมทั้งบุคคล การทำให้เสียกำลังใจ มีความเป็นภาวะออกหาก (alienation) คืออาจออกหากหรือห่างเหินคู่สมรสและภาวะความวิกลจริต หรือความเลือนลอกจากภาวะความวิกลจริตหรือความเลือนลอกจากภาวะปกติของจิต (พ.ศ.ร., น.14)

สังคมอุดมโภคา - affluent Society

เป็นสังคมในเมืองหลวง หรืออุตสาหกรรม ที่มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ เป็นสังคมที่มีความเจริญรุ่งเรือง และเป็นแหล่งรวมของชนต่างวัฒนธรรม

อโนมี - Anomie

หมายถึงความไร้บรรทัดฐาน ความเสียระเบียบทางสังคมและส่วนตัวบุคคล การทำให้เสียกำลังใจ (พ.ศ.ร., น.20)

ฮิสทีเรียหมู่ - Mass hysteria

เป็นพฤติกรรมมวลชนรูปแบบหนึ่ง อันเป็นความวิปลาสคือความผิดปกติทางจิตอย่าง
 หนึ่งของคนจำนวนหนึ่งในมวลชน เป็นความไม่เป็นระเบียบแห่งพฤติกรรม คือ
 พฤติกรรมที่ปราศจากการควบคุม ซึ่งปรากฏในอาการต่าง ๆ เช่น จิตหลอน
 อารมณ์ไม่มั่นคง คือมีอาการทางอารมณ์วันไหน ไม่คงที่แน่นันและอ่อนแอ
 (เคโร สวานานท์, 2512, น. 133)

9. การประเมินผล

1. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับคำต่อไปนี้เพียงใด
 - 1.1 ภูมิหลัง (back ground)
 - 1.2 สถานภาพ (status)
 - 1.3 บัณฑิตบุคคล (Individual)
 - 1.4 สถาบัน (Institution)
 - 1.5 สื่อมวลชน (Mass communication)
 - 1.6 กลุ่มทุติยภูมิ (Secondary group)
 - 1.7 ภาวะออกห่าง (alienation)
 - 1.8 มวลชนชุมนุม (Assemble mass)
 - 1.9 สังคมอุดมโภคา (Affluent Society)
 - 1.10 สังคมผู้อื่นนำ (other direction)
2. มวลชนคืออะไร แตกต่างจากฝูงชนอย่างไร จงชี้แจง
3. จงกล่าวถึงลักษณะของมวลชนมาพอได้ความ และในลักษณะเหล่านั้นท่านเห็นว่าข้อใดสำคัญที่สุด จงอธิบาย พร้อมแสดงมติ
4. มติมวลชนและมติมหาชนคืออะไร เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร มีความจำเป็นต่อสังคมหรือไม่ เพียงใด ขอมติ
5. มวลชน มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชุมชน มีรูปภาพ และสังคม อย่างไร จงอธิบายตามหลักวิชา
6. ทราบว่า "ผู้รับสารนั้นมีสภาพเป็นมวลชนชุมนุม" นั้น ท่านเข้าใจว่าอย่างไร จงตอบให้มีหลัก
7. สังคมมวลชน คืออะไร มีลักษณะและความสำคัญอย่างไรที่ต้องศึกษา ขอคำชี้แจง
8. คำว่า "อโนมี" และ "ภาวะออกห่าง" คืออะไร มักปรากฏในสังคมประเภทใด อธิบาย

9. จงกล่าวถึง พฤติกรรมมวลชนมาโดยสังเขป และมีความสัมพันธ์กับการโฆษณาชวนเชื่ออย่างไร ชอมติ
10. การจัดรูปแบบพฤติกรรมมวลชนออกเป็นประเภทต่าง ๆ นั้น อาศัยอะไรเป็นหลัก จงชี้แจงโดยละเอียด
11. รูปแบบของพฤติกรรมมวลชนมีเท่าไร อะไรบ้าง ในบรรดา รูปแบบพฤติกรรมเหล่านั้น ท่านเห็นว่าข้อใดสำคัญที่สุด ขอเหตุผล
12. จงอธิบายเรื่องข่าวลือ มาตามหลักวิชา และชี้ให้เห็นด้วยว่า ข่าวลือนั้นมีความสำคัญ และจำเป็นต่อสังคมเพียงใดหรือไม่ ขอเหตุผล
13. ความคลั่งนิยมชั่วขณะ (fad) สมัยนิยม (fashion) และความคลั่งไคล้ (Craze) มีลักษณะเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร จำเป็นนักหรือที่จะต้องมียู่ในสังคม ขอเหตุผลประกอบคำตอบ
14. สมัยนิยมกับชนนประเพณีเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร จงอธิบายตามหลักวิชา
15. ฮิสทีเรียหมู่ (Mass hysteria) คืออะไร จงอธิบายพร้อมตัวอย่างประกอบ